



Expert Grup
CENTRU ANALITIC INDEPENDENT

Business & Economie



CUPRINS:

Sumar	3
Cadrul regulatoriu	6
Industria și construcțiile	7
Agricultura	9
Serviciile	11
Prețurile	13
Bugetul	15
Moneda	19
Sistemul bancar	19
Asigurări	21
Piața de capital	22
Comerțul extern	23
Piețele globale	23
Partenerii comerciali	25

AU CONTRIBUIT

Valeriu Prohnițchi, director executiv Expert-Grup
Alex Oprunenco, director programe internaționale, Expert-Grup
Alexandru Gamanjii, șef departament sectoare economice, Expert-Grup
Ana Popa, șef departament macroeconomie, Expert-Grup
Oxana Lupan, șef departament sector financiar, Expert-Grup

EXPERT-GRUP

web: www.expert-grup.org
email: info@expert-grup.org
adresa: MD-2068, Republica Moldova
Chișinău, str. Columna, 133, bir.1
tel./fax: /37322/ 21-15-99
tel. /37322/ 92-17-76

Sumar

Cadrul regulator în 2007 s-a caracterizat printr-o serie de inițiative „revoluționare” și așteptări nerealizate. Evenimentul anului a fost tripla inițiativă prezidențială privind liberalizarea capitalului, amnistierea fiscală și reforma impozitării venitului pe profit. Anumite efecte ale acestei reforme deja se observă, în particular faptul că autonomia financiară a autorităților publice locale a fost șubrezită și mai mult odată cu introducerea cotei impozabile zero la profitul reinvestit de companii. Implementarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană a șchiopătat, iar eșecul anului a fost incapacitatea de a implementa etapa a doua a reformei regulatorii.

Evoluția **industriei** în anul 2007 a fost marcată de tendințe mixte. Primele trei luni s-au încadrat în tendințele comune anului 2006. În trimestrele II-III dinamica bună a sectorului ne-a făcut să credem că până la sfârșitul anului va fi posibilă ieșirea, prin restructurare internă a sectorului, din recesiunea cauzată de embargoul instituit de Federația Rusă în martie 2006. În iulie-septembrie producția industrială chiar a depășit ușor volumul de producție atins în 2006. Însă în ultimele trei luni ale anului precedent, asupra sectorului industrial s-au proiectat influențele nefaste provenite din agricultură, care a suferit un declin enorm ca urmare a secetei din iulie-august. Pe de asupra, a continuat propagarea efectelor negative ale embargoului comercial instituit de Rusia.

Contribuind cu 15,1% la formarea PIB, în 2007 **sectorul agrar** a făcut față mai multor provocări. Pe de o parte, datorită intrării României în UE la 1 ianuarie 2007, au apărut probleme cu comercializarea producției agricole în această țară, iar pe de alta – criza din sectorul vinicol, care a stopat exporturile spre Rusia. Deși exporturile producției vinicole,

zootehnice și fitotehnice au fost parțial reluate la sfârșitul anului, piața de desfacere rusă este deja ocupată de Chile, China etc., ceea ce reduce din optimismul exportatorilor producției agricole moldovenești. Totodată, seceta cumplită din acest an a redus puternic recolta mai multor culturi agricole și a scos la iveală problemele-cheie ale sectorului agrar: lipsa unui mecanism eficient de subvenționare a producătorilor agricoli și de asigurare a riscurilor în agricultură, a metodologiei elaborării și implementării la nivel național a irigației în agricultură etc.

Sectorul serviciilor a fost marcat în 2007 de continuarea creșterii firești, ca urmare a sporirii consumului populației, determinat de ascensiunea remitențelor a căror valoare oficială a depășit în premieră 1 mlrd. USD, pe fundalul unor importuri mult mai mari față de anul 2006. În particular, au sporit vânzările cu amănuntul, serviciile cu plată prestate populației, serviciile de telecomunicații și de asigurări, de publicitate, precum și creșterea calității serviciilor de transport de pasageri și mărfuri.

Deși **inflația** anuală în 2007 a constituit 13,1%, ceea ce este mai puțin decât în anul precedent, autoritățile nu au reușit menținerea acesteia în limite stabilite în Memorandumul cu FMI privind politicile economice și financiare pentru anul 2007. Optimismul BNM în primul semestru s-a manifestat prin acțiunea grăbită de reducere a ratei de bază a dobânzii, care însă după evoluțiile de la începutul semestrului II a fost majorată cu 2,5 p.p., acesta fiind cea mai semnificativă majorare pe parcursul ultimilor șapte ani. Factorii principali care au avut impact negativ asupra stabilității prețurilor au fost seceta din vara anului, care s-a soldat cu inflație înaltă pentru produsele alimentare; creșterea tarifului la energia electrică pentru consumatorii finali, având ca efect creșterea



prețului la servicii în luna august; și intrările masive de remitențe care nu pot fi controlate de BNM.

Pe parcursul anului 2007 **piața muncii** a fost marcată de mai multe provocări, cu efecte pe termen lung: sporirea insuficientă a salariilor în sectorul bugetar, lipsa forței de muncă calificate pentru mai multe companii, necoresponderea pregătirii profesionale a tinerilor specialiști cu exigențele companiilor, implicarea incoerentă și defectuoasă a autorităților în creșterea calității învățământului, având impact direct asupra pieței muncii. Salariul real a sporit în anul 2007 față de anul 2006 cu 8%, constituind 2063 lei. Deși șomajul „statistic” s-a redus de la 11,1%, în 1999, până la 5% în anul 2007, reducerea ratei acestuia a fost provocată, de continuarea emigrării forței de muncă, îndeosebi a celei tinere, peste hotare.

Ca și anii precedenți, veniturile la **buget** au fost executate peste cele prevăzute, partea cea mai semnificativă a acestora revenind impozitelor indirecte, ceea ce dă răgaz Guvernului în implementarea unor reforme ce ar impulsiona economia țării. Lipsa unui management financiar adecvat a condus la executarea cheltuielilor sub nivelul planificat și intensificarea alocării resurselor pe destinații la sfârșit de an. Anul 2007 a fost marcat de liberalizarea economiei, care, deși nu a avut efect asupra bugetului în anul 2007, se va răsfrânge asupra veniturilor bugetare în următorii ani. În ceea ce privește direcționarea resurselor în anul 2008 acestea sunt legate de majorarea salariilor în sectorul bugetar și suplimentarea transferurilor către bugetele unităților administrativ-teritoriale, care sunt afectate de impozitarea la cota „zero” a profitului reinvestit a agenților economici.

După ce în 2006 BNM a fost investită cu sarcina univocă de a controla inflația, în 2007 Banca trebuia să-și intensifice prezența sa pe

piața monetară și să utilizeze mai eficient instrumentele care îi stau la dispoziție. Modificarea esențială în **politica monetară** promovată de BNM a fost majorarea, în septembrie, a ratei dobânzii pentru valorile tranzacționate în cadrul operațiunilor REPO de la 13,5% la 16,0%. Anunțarea despre posibilitatea de introducere a țintirii oficiale a inflației a fost urmată de organizarea unui seminar internațional la care comunitatea bancară și a cercetărilor de politici monetare au discutat perspectivele adoptării acestei strategii în Republica Moldova. Majorarea anterioară a ratei REPO și a rezervelor obligatorii ale băncilor comerciale a adus primele rezultate, moderate încă, în luna noiembrie prețurile crescând cu 1,3% față de 1,6% în septembrie-octombrie și 2,2% în august. Un anumit efect majorarea ratei REPO se pare a avut. După ce în octombrie indicele anualizat al inflației a fost de 14%, în noiembrie acesta a scăzut la 13,5%, iar în decembrie la 13,1%.

Sistemul bancar în 2007 a fost caracterizat de o pătrundere intensă pe piață din partea investitorilor străini. Astfel, Unibank, Mobiasbank și Eximbank au fost cumpărate de investitori austrieci, francezi și italieni respectiv. Aceasta a mărit spiritul concurențial pe piața bancară, ceea ce a dus la o dinamică mai pronunțată în structura activelor bancare, micșorând concentrația activelor celor mai mari 5 bănci pe piață de la 66.43% până la 63.82%. În general, sectorul bancar a beneficiat de spor de lichidități de 29% pentru 2007, suportat de creștere în volumul depozitelor de peste 40%, ceea ce a permis băncilor să ofere mai mult credite cu peste 50% față de anul.

Sectorul financiar nebancar de asemenea a demonstrat o dinamică impresionantă. Piața asigurărilor a prezentat creștere în resurse cu 25% față de anul precedent. Sursa principală a activității multor companii de asigurare totuși au fost primele acumulate în baza asigurării

obligatorii, cu o creștere de peste 14.5% față de anul precedent. Piața de capital a indicat o creștere continuă în activitate și mai cu seamă pentru a doua jumătate a anului. Cele mai multe tranzacții s-au efectuat cu acțiuni bancare, constituind peste 76% din totalul tranzacțiilor. Volumul tranzacțiilor pentru 2007 s-a triplat față de anul precedent. Totuși piața de capital poartă încă un caracter închis, ceea ce împiedică dezvoltarea ei continuă și creșterea voinței de participare a noilor investitori.

În **comerțul extern** al Republicii Moldova deficitul a atins nivel record de \$2,348 mlrd., ceea ce este de 43% în avans față de anul trecut. Cauzele acestei evoluții rămân aceleași: cererea internă înaltă și competitivitatea redusă a exporturilor redusă. Acordarea regimului de comerț asimetric de către UE va putea fi exploatată la maxim doar în cazul în care producătorii moldoveni vor reuși să adopte standardele europene de calitate și să exploreze nișe noi pe piața comunitară.

În 2007 prețul pentru **petrol** s-a caracterizat printr-o creștere substanțială și volatilitate extrem de mare. Totuși trebuie de menționat că, spre deosebire de 2006 prețurile pentru petrol în 2007 au fost influențate în mare parte de factorii fundamentali: creșterea consumului global de petrol și „slăbirea” dolarului american în care se face majoritatea tranzacțiilor cu petrol. Temerile privind recesiunea economiei americane și decelerarea creșterii economice globale pot influența în jos prețurile pentru petrol.

Pentru **piața de grâu** în 2007 fost specifică creșterea pronunțată a prețurilor ca rezultat al unei cereri puternice peste nivelul de producere. Oferta a fost negativ afectată de condițiile climaterice proaste în mai multe țări producătoare, dar și majorarea costurilor de transport și „slăbirea” dolarului.

Anul 2007 a fost marca de o scădere pronunțată a **dolarului** față de **euro**. Situația dificilă a economiei americane și problemele pieței ipotecare au exercitat influențe negative începând cu mijlocul anului. Perspectivile de scurtă durată nu sunt tocmai strălucite pentru valuta americană.

În 2007 **economia rusă** a crescut cu 8,1%, cu o accelerare pronunțată în trimestrul IV. Creșterea este în continuare bazată pe expansiunea cererii de investiții, augmentarea sectorului de construcții și industriei.

Economia ucraineană se află pe un trend ascendent, crescând cu 7,3% în 2007. Creșterea economică în continuare este alimentată de expansiunea cererii interne de consum și de investiții. În perspectiva de scurtă durată, economia urmează să-și mențină elanul ascendent, însă că riscuri politice persistă.

În **Uniunea Europeană** situația economică rămâne confortabilă, producătorii făcând fața condițiilor nu tocmai favorabile legate de euro forte și situația tensionată pe piața de credite. Totuși, în viitorul apropiat riscurile legate de întărirea continuă a monedei unice și „răcirea” evidentă a economiei americane, care este principala piața de desfacere a exporturilor europene; resursele energetice scumpe; situația dificilă pe piața de credite.

În 2007 **economia românească** a crescut cu ritmuri alerte. Tendințele pozitive se observă practic în toate sectoarele, cu excepția industriei, expansiunea căreia s-a împotmolit spre sfârșitul anului. Riscurile importante provin din majorarea continuă a deficitului de cont curent și cel bugetar.





Cadrul regulator

Anul 2007 a fost unul extrem de interesant din punct de vedere a schimbărilor în cadrul normativ și legislativ aferent activității de afaceri.

Evenimentul anului a fost tripla inițiativă prezidențială privind liberalizarea capitalului, amnistierea fiscală și reforma impozitării venitului pe profit. Această inițiativă încă nu poate fi evaluată riguros din punct de vedere a impactului economic. Totuși, anumite efecte deja se observă, în particular faptul că autonomia financiară a autorităților publice locale a fost șubrezită și mai mult odată cu introducerea cotei impozabile zero la profitul reinvestit de companii. De asemenea, suma finală a restanțelor fiscale iertate a depășit de două ori estimările inițiale (4,2 față de 2 miliarde lei).

În februarie 2007 Guvernul a aprobat programul de măsuri pentru implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova¹, stabilind, printre altele, măsuri pentru îmbunătățirea funcționării sistemului economic, în conformitate cu prevederile Planului. Din păcate, implementarea adecvată a Planului de Acțiuni pe parcursul anului 2007 a suferit din cauza deficitului de resurse umane de înaltă calificare în serviciul public, absenței unor priorități clare, lipsei de coordonare a procesului de implementare și a unor rivalități instituționale inutile în cazul unui asemenea document de importanță națională. EXPERT-GRUP va face publică în curând o analiză riguroasă a implementării părții economice a Planului de Acțiuni.

La 1 februarie 2007 a fost adoptată Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător, pentru ca în martie Parlamentul să formeze o Comisie specială pentru optimizarea cadrului legislativ de reglementare a activității de întreprinzător. Însă, după cum și ne așteptam în primele ediții ale BER în anul 2007, avansarea reformei a fost compromisă de inerția ministerelor și altor autorități centrale care nu au prezentat analizele

impactului legislației asupra activității de întreprinzător în domeniile lor de responsabilitate. În iulie Parlamentul a modificat Legea cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător², prin care a prelungit (din nou) termenul de implementare a reformei regulatorii, de la 11 august la 30 noiembrie 2007. Extinderea termenului a fost argumentată de Parlament prin faptul că încă nu a fost finalizat procesul de transpunere a principiilor Legii în legislația națională și înlăturarea conflictelor și confuziilor juridice. În realitate, tergiversarea reformei este determinată de opoziția unor organe de control de stat și ministere vizavi de modificarea unor legi. Până în prezent, Guvernul nu a putut prezenta Parlamentului un proiect de lege acceptabil pentru implementarea principiilor de bază a activității de întreprinzător. Anterior, un proiect al acestei legi a fost respins de Parlament.

După câțiva ani de tergiversare, în 2007 a fost creată Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței³ (ANCP), Parlamentul numind directorii și vice-directorii Agenției. Evident, numirea directorilor nu este suficientă pentru ca Agenția să devină funcțională. Prioritatea pe termen scurt era dotarea Agenției cu resurse umane, financiare și tehnice necesare pentru funcționarea efectivă, precum și crearea instrumentelor regulatorii de care ANCP va avea nevoie. În loc de aceasta, ANCP a început, practic imediat după creare, să împartă în stânga și în dreapta penalități care au provocat proteste îndreptățite din partea agenților vizați.

În 2007 au fost publicate câteva legi și acte normative importante care reglementează infrastructura calității, acestea fiind mult timp așteptate de comunitatea de afaceri și consumatorii din Moldova. Printre acestea menționăm legea cu privire la activitatea de reglementare tehnică, care va intra în vigoare peste 6 luni. Adoptând această lege, legiuitorii au declarat drept scop înlăturarea barierelor tehnice din calea comerțului⁴. Din același pachet

¹ Hotărârea Guvernului nr. 113 din 3 februarie 2007.

² Legea nr.235-XVI din 20 iulie 2006.

³ Hotărârea Parlamentului nr.21-XVI din 16 februarie 2007.

⁴ Legea nr.420-XVI din 22 decembrie 2006.

legislativ fac parte și o serie de modificări semnificative la legea cu privire la standardizare⁵. O altă noutate importantă este legea privind securitatea generală a produselor, care prevede o serie de obligații, competențe specifice și responsabilități în domeniul securității produselor. Anul 2007 s-a caracterizat și printr-un număr mare de norme tehnice în vederea armonizării cadrului regulator cu legislația sanitară și veterinară europeană, autorul acestor norme fiind Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. Este interesant că, practic toate normele erau pregătite încă în 2006, dar au fost publicate abia în 2007. În ultimii ani guvernul a fost criticată dur, atât de experții interni, cât și de cei externi, pentru stagnarea implementării standardelor sanitare europene. Publicarea acestora, deși întârziată, semnifică totuși onorarea unor restanțe importante ale Moldovei.

În 2007 câteva fonduri de investiții au primit permisiunea Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare să înceteze activitatea de participanți profesioniști la piața valorilor mobiliare. Fondurile de investiții au fost participanți activi la procesul de privatizare din anii 1990 și lichidarea lor, în felul în care se produce în prezent, semnifică nu doar eșecul acestora de a se transforma în jucători semnificativi pe piața financiară, dar și eșecul politicii de înavuțire a populației prin intermediul lor. Rezultatul major al activității fondurilor de investiții nu a fost altceva decât disiparea drepturilor de proprietate pe zeci și sute de mii de deținători de titluri de valoare economică dubioasă.

Două evenimente cu încărcătură simbolică au fost abrogarea legii cu privire la proprietate din 22 ianuarie 1991⁶ și a legii cu privire la arendă din 14 ianuarie 1992⁷. În prima jumătate a anilor 1990 aceste două legi erau considerate pilonii reformelor economice din prima fază a tranziției. Abrogarea lor a fost condiționată de maturizarea cadrului legislativ moldovenesc și probează avansarea la o treaptă nouă a sistemului economic.

⁵ Legea nr. 1016-IV din 6 martie 2007 pentru modificarea și completarea Legii nr. 590-XIII din 22 septembrie 1995 cu privire la standardizare.

⁶ Legea nr. 54-XVI din 2 martie 2007.

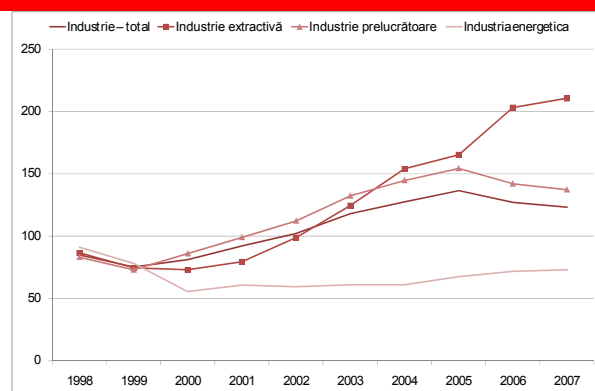
⁷ Legea nr. 83-XVI din 29 martie 2007.

Industria și construcțiile

Sectorul industrial în anul 2007 s-a caracterizat prin tendințe mixte. În trimestrele II-III dinamica bună a sectorului ne-a făcut să credem că până la sfârșitul anului va fi posibilă ieșirea, prin restructurare internă a sectorului, din recesiunea cauzată de embargoul instituit de Federația Rusă în martie 2006. În iulie-septembrie producția industrială chiar a depășit ușor volumul de producție atins în 2006. Însă în ultimele trei luni ale anului precedent, asupra sectorului industrial s-au proiectat influențele nefaste provenite din agricultură, care a suferit un declin enorm ca urmare a secetei din iulie-august. Pe de asupra, a continuat propagarea efectelor negative ale embargoului comercial instituit de Rusia. O serie de întreprinderi vinicole importante nu au îmbuteliat nici o sticlă de vin în 2007. Totodată, a continuat scăderea producției în câteva ramuri care nu au nici o legătură cu factorii climaterici sau cu barierele comerciale.

Ca urmare, indicele de creștere industrială pentru anul 2007 a fost negativ, -2,7%. În prețuri constante, pe parcursul anului 2007 volumul producției industriale era puțin mai mare decât cel realizat în 2003, dar sub nivelul atins în 2004 (Fig.1).

Figura 1 Evoluția producției sectorului industrial, în prețuri constante, 1997=100%



Sursa: Calculele Expert-Grup pe baza datelor BNS

Ramurile principale care au împiedicat reluarea creșterii economice în sectorul industrial în ansamblu au fost industria zahărului și industria



vinicolă. Producția realizată de industria zahărului a fost mai puțin de 50% din nivelul atins în 2006. Un asemenea colaps al producției a fost determinat de compromiterea recoltei de sfeclă de zahăr în urma secetei din vara anului curent. Totodată, scăderea producției relevă incapacitatea „industrii naționale” a zahărului (precum și precursorilor structurali ai acesteia, în primul rând, a ramurii de cultivare a sfeclii de zahăr) de a se adapta tehnologic, dar mai ales logistic (prin diversificarea furnizorilor de materie primă), la schimbările climaterice și la alți factori de șoc extern. În acest context, protejarea ramurii prin tarife comerciale de „salvgardare” și prin subvenționarea producției de sfeclă de zahăr nu poate fi eficientă și este făcută din contul intereselor consumatorilor.

Amânarea continuă a reluării exporturilor de băuturi alcoolice în Federația Rusă a menținut industria vinicolă în situație de incertitudine. Pe de o parte, companiile producătoare înțelegeau că trebuie să diversifice piețele de desfacere, să asigure calitatea de-a lungul întregului lanț valoric și să realizeze o re poziționare „din mers” a vinurilor produse pe piețele europene. Pe de altă parte, activitățile de marketing și management necesare pentru penetrarea noilor piețe și introducerea procedurilor de control a calității implică costuri mari pe care, o bună parte din producători, nu doresc să și le asume.

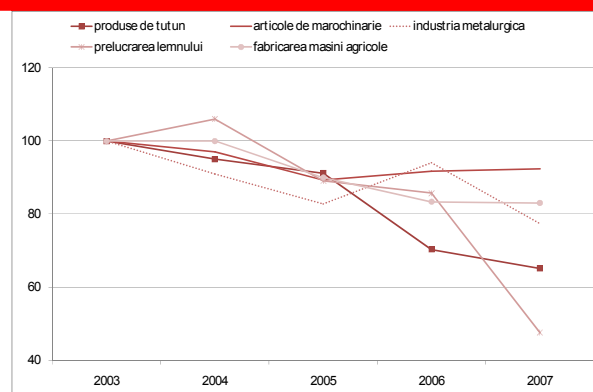
În acest context, recesiunea ramurii vinicole a continuat, producția de vinuri realizată în 2007 fiind cu 30% mai mică decât în 2006 și cu peste 60% mai mică decât în 2005. Situația este practic la fel de dramatică și în cazul producției de băuturi alcoolice tari. Astfel, după doi ani de recesiune, includem ramura de fabricare a băuturilor alcoolice tari și a vinurilor în categoria tradiționalelor „stele căzătoare” ale industriei moldovenești, în care deja sunt câteva ramuri relativ importante: produsele de tutun, articolele de marochinărie, industria metalurgică, prelucrarea lemnului și fabricarea mașinilor agricole (Fig.2).

Toate aceste ramuri sunt practic în scădere constantă pe parcursul ultimilor 4 ani de zile. Deosebit de gravă este recesiunea în industria tutunului (-40% comparativ cu 2003) și care

confirmă, pe o parte, ineficiența și inutilitatea schemei de subvenționare a ramurii, pe de altă parte, necesitatea de privatizare urgentă a companiei Tutun CTC.

Industria ar fi eșuat într-o recesiune mai acută dacă scăderile din ramura zahărului și vinului nu ar fi fost compensate de evoluția pozitivă într-o serie de alte ramuri. Cea mai importantă, din acest punct de vedere a fost creșterea producției în ramura de prelucrare cărnii, +24%. Acesta a fost rezultatul combinat al anulării barierelor la export și introducerii unor tarife comerciale protecționiste. Totodată, creșterea producției în mare măsură a fost condiționată de creșterea numărului de animale sacrificate ca urmare a secetei din 2007, fapt ce a condiționat și migrarea valorii adăugate de la producătorii de carne la companiile de prelucrare.

Figura 2 „Stele căzătoare” ale industriei moldovenești (indicele volumului producției, 2003=100%)



Sursa: Calculule Expert-Grup pe baza datelor BNS

Este încurajator și faptul că, în pofida problemelor în aprovizionarea cu materie primă, ramurile de prelucrare și conservare a fructelor și legumelor și a produselor lactate au reușit să mențină o creștere pozitivă (+10,6% și +3,4%). Temperaturile foarte înalte din vara anului 2007 au avut și efect pozitiv asupra unor producători, favorizând în mod deosebit creșterea producției de apă minerală și alte băuturi răcoritoare (+29,5%) și a berii (+10,5%).

O evoluție simptomatică se observă în industria extractivă, unde în 2007 volumul de producție a crescut cu mult mai puțin decât în 2006: +3,6%

față de +23%. De fapt, dacă eliminăm anul 2006, observăm că anul 2007 confirmă tendința de reducere a ritmurilor de expansiune a industriei extractive după ce în 2003 a fost atinsă o creștere-record de 26%. Răcirea sectorului extractiv este determinată de doi factori economici: scăderea intensității activității de construcții și lipsa unor investiții majore necesare pentru extinderea scării de activitate. Conform estimărilor noastre, investițiile în industria extractivă în 2007 au fost de numai 5 milioane dolari. Să mai menționăm că în 2007 la reducerea ritmului de creștere a producției miniere au contribuit și disputele juridice vizavi de relațiile de proprietate asupra carierei de piatră de la Cosăuți, urmate de sistarea activității sale.

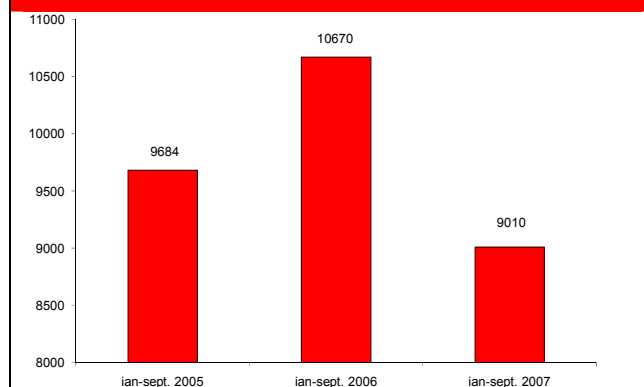
Agricultura

Contribuind cu 15,1% la formarea PIB, sectorul agrar s-a aflat în anul 2007 în fața mai multor provocări. Pe de o parte, datorită intrării României în UE la 1 ianuarie 2007, au apărut probleme cu comercializarea producției agricole spre această țară, iar pe de alta – criza din sectorul vinicol, care a stopat exporturile spre Rusia. Cu toate că exporturile producției vinicole, zootehnice și fitotehnice au fost parțial reluate la sfârșitul anului, piața de desfacere rusă este deja ocupată de Chile, China etc., ceea ce reduce din optimismul exportatorilor producției agricole moldovenești. Totodată, seceta cumplită din acest an a redus puternic recolta mai multor culturi agricole și a scos la iveală problemele-cheie ale sectorului agrar: lipsa unui mecanism eficient de subvenționare a producătorilor agricoli și de asigurare a riscurilor în agricultură, a metodologiei elaborării și implementării la nivel național a irigației în agricultură etc. În ianuarie-septembrie 2007 a fost obținută o producție agricolă în valoare de 9 miliarde lei, în comparație cu 10,7 miliarde un an mai devreme (Fig. 3). În situația creată, Forumul Național al Agrobusinessului a adoptat în noiembrie un proiect alternativ al strategiei de dezvoltare durabilă a agriculturii față de proiectul Strategiei autorităților, elaborat în grabă timp de 2 luni.

Impactul secetei asupra sectorului agrar a fost puternic – pierderi de circa 1 mlrd. USD, inclusiv 1 mlrd. lei – la culturile cerealiere și leguminoase de prima grupă, 1,7 mlrd. lei – la producția de carne, 1,4 mlrd. lei – la producția de lapte, afectarea puternică a viilor tinere, a plantațiilor pomicole și a culturilor de toamnă. În sectorul vegetal, cele mai mari pierderi au fost în cazul porumbului – 75%, florii-soarelui – 69%, orzului – 57%, grâului de toamnă – 54%, cartofilor și legumelor – circa 40%, fructelor – 35%.⁸

Totodată recolta de miere a fost de 3 ori mai mică decât în 2006, provocând creșterea prețurilor cu 30% și perspective pesimiste pentru sezonul apicol din anul 2008. La fel s-a redus și producția de ulei, ceea ce a favorizat scumpirea acestuia practic de 2 ori, datorită dublării prețurilor de achiziție a semințelor (de la 2,5 la 5 lei/kg).

Figura 3 Valoarea producției agricole, milioane lei, prețuri curente



Sursa: Calculule Expert-Grup pe baza datelor BNS

Consecințele secetei au lovit și în veniturile populației, cel mai mult suferind populația rurală. Pe de o parte veniturile lor reale au scăzut substanțial, pe de altă parte a fost înregistrată o creștere cu 9-10% a prețurilor la produsele lactate, cu până la 30% - la produsele de panificație etc.

Desigur că lipsa posibilităților de irigare a mărit pierderile agricultorilor, în situația când au fost

⁸ Conform datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare.



încheiate contracte de irigare cu concernul „Apele Moldovei” pentru o suprafață de numai 32 mii ha, adică 50% din suprafața posibilă de irigat, luând în calcul echipamentul existent. Ulterior, prin alocarea suplimentară de către Guvern a 5 mil. lei la suma inițială de 7 mil. lei prevăzută pentru irigare, s-a reușit irigarea a circa 50 mii ha. Cu toate că obiectivul Ministerului Agriculturii este irigarea a circa 120 mii ha către anul 2015 (față de 308 mii ha în anii '90), acesta figurând și în proiectul Strategiei Naționale de dezvoltare durabilă a CAI pentru perioada 2008-2020, este necesar de luat în calcul în ce măsură puterea financiară a agricultorilor le va permite încheierea contractelor de irigare și cum vor fi rezolvate problemele tehnice aferente irigației terenurilor agricole. De aceea, drept instrument de stimulare a implementării sistemelor de irigație ar fi acordarea creditelor cu dobândă joasă și/sau a schemelor de leasing pentru procurarea sistemelor de irigare moderne și eficiente.

Cu toate că, Guvernul a aprobat la începutul lunii septembrie alocarea a 16,5 mln USD (200 milioane lei) pentru acoperirea cheltuielilor suportate de fermieri la lucrarea solului și semănatul culturilor de toamnă (recolta anului 2008), aceste resurse n-au putut redresa efectele secetei. În baza demersurilor autorităților de ajutorare a agriculturii, Republica Moldova a beneficiat de ajutoare umanitare în valoare totală de 30,83 mil. lei, inclusiv 26,63 mil. lei din partea statelor-donatori (România, Cehia, Lituania, Turcia, Belarus etc.), 4,2 mil. lei – din partea USAID și 209 mii litri produse petroliere din partea companiei Lukoil Moldova. Totodată, organizația pentru agricultură și alimentație a ONU (FAO) va acorda un grant de 26 mil. USD pentru dezvoltarea prelucrării producției agricole și a sistemelor de irigație.

În domeniul asigurării riscurilor din agricultură pe fundalul secetei din acest an, rezultatele sunt cu mult sub așteptări din mai multe motive: alocarea unor resurse insuficiente din bugetul de stat pentru subvenționarea riscurilor în agricultură (15 mil. lei); suprafețele totale asigurate – doar 0,46% (8,6 mii ha) din terenurile agricole; lipsa concurenței sănătoase

în sector – un singur ofertant al serviciilor de asigurare în agricultură – compania “Moldasig”; efectele pe termen lung a neîndeplinirii de către o companie privată de asigurări a angajamentelor contractuale față de agricultori în anul secetos 2003; modificarea frecvență a legislației prin care statul acorda inițial subvenții în mărime de 80%, ulterior – 60% și, pentru a doua jumătate a anului 2007 – iarăși 80% din costul primelor de asigurare, este un simptom al necunoașterii exacte a potențialului sistemului bugetar.

În domeniul subvenționării producătorilor agricoli, rezultatele sunt la fel modeste. În februarie 2007 Parlamentul adoptând Regulamentul cu privire la modul de utilizare a mijloacelor fondului pentru subvenționarea producătorilor agricoli, a rezervat acestuia doar 240 milioane lei, a căror utilizare este ineficientă, deoarece principalii beneficiari finali de subvenții nu sunt producătorii agricoli, ci companiile care achiziționează și cultivă producție agricolă, în timp ce gospodăriile țărănești și micile întreprinderi individuale sunt discriminate. Sporirea mijloacelor și eficienței utilizării resurselor fondului ar putea avea loc din contul profitului bugetului de stat și prin eliminarea practicilor care conduc la selectarea subiectivă sau chiar coruptă a gospodăriilor beneficiare. Prin modificările operate în luna iunie la Legea bugetului de stat pentru anul 2007, doar fermierii care și-au asigurat roada, au primit subvenții în sumă de 22,4 mii lei pentru fiecare 100 ha.

Este de salutat decizia autorităților privind subvenționarea plantării viilor tinere pe o suprafață de 1525 ha (față de suprafața estimată de 30 mii ha), acordând compensații de stat la 230 de agenți economici, prin intermediul companiei investiționale de stat „MoldVinIpoteca”⁹, formată în septembrie prin hotărâre de Guvern. Totodată, în lipsa unui mecanism de asigurare a riscurilor viticultorilor,

⁹ Primul credit ipotecar pentru plantarea viilor tinere, este pe o durată de 8 ani, cu dobânda anuală de 6%. În baza datelor Agenției Agroindustriale „Moldova-Vin”, până la 15 decembrie curent, din Fondul de susținere a înființării plantațiilor viticole au fost plătite pentru plantarea de primăvară 71,9 mil. lei

rambursarea creditului va depinde mult de condițiile climaterice.

O atenție exagerat de înaltă a fost acordată de către autorități programului de consolidare a terenurilor agricole,¹⁰ pentru etapa inițială desfășurându-se lucrări de consolidare în 20 de primării pe o suprafață de circa 40 mii ha în raioanele Dondușeni, Telenești, Ștefan-Vodă, Cahul, Comrat, Ciadîr-Lunga, Vulcănești, fiind totodată introdus și sistemul de evidență a terenurilor agricole după formele organizatorico-juridice și tipul de proprietate. Cu regret, acest program nu poate fi considerat o prioritate deoarece consolidarea nu poate fi decât un rezultat al dezvoltării și modernizării firești a sectorului agricol (și care, oricum, deja se produce de la sine prin instrumente economice). Acesta este un argument în plus pentru autorități pentru prevenirea concentrării terenurilor agricole în proprietatea liderilor, adică a foștilor președinți sau membrii de colhozuri, care dețin tehnica agricolă și nu achită plățile curente pentru arenda pământului, astfel gestionând incorect veniturile noilor gospodării agricole corporative în număr de 1883, care constituie 52,3% din totalul terenurilor agricole cu o suprafață de peste 100 ha.¹¹ Cu atât mai mult că înseși autoritățile au recunoscut în luna august că o parte din lideri nu au declarat corect datele aferente recoltei de grâu, motiv pentru care primul ministru a solicitat Serviciului Fiscal să re-estimeze cantitatea respectivă.

În context, experiența mondială confirmă că productivitatea înaltă a muncii la ha se obține nu doar pe suprafețe mari. De exemplu, suprafața medie a exploatațiilor agricole în Grecia este de 4,3 ha (75,7% din total), Italia – 6,4 ha (77,5%), Portugalia – 9,2 ha (78,1%), Olanda – 16,3 ha (34,1%), Belgia – 20,6 ha (35%), iar EU-15 – 18,4 ha (55,3%).¹² Totodată, o caracteristică a acestor exploatații, de tip familial, este nivelul ridicat de intensificare a producției, exprimat prin

valoarea producției brute pe hectar sau pe cap de animal.

Și în Republica Moldova există exemple de bune practici, când agricultorii, de pe terenuri de câteva ha, au obținut în anul secetos 2007 o productivitate a muncii de invidiat. Aceasta se explică prin utilizarea unor culturi agricole cu valoare adăugată înaltă și a tehnologiilor agrotehnice performante, permițând obținerea unor venituri din realizări în valoare de circa 400 – 500 mii lei/ha. Deci, contează mult nu suprafața terenului, dar abilitatea agricultorului de a elabora un plan de afaceri viabil, de a găsi cumpărători pentru producția crescută etc. De aceea autoritățile trebuie să depună eforturi anume pentru instruirea calificată a agricultorilor în derularea și desfacerea producției agricole.

Problema agriculturii ține și de lipsa unei culturi durabile a desfășurării afacerilor în sector, fapt confirmat atât de numărul IMM (2000 unități), cât și de profitul pe un angajat în IMM, care în perioada ianuarie-septembrie 2007 a fost de doar 988 de lei¹³, adică o sumă extrem de mică. Profitul pe un angajat pentru întreprinderile mijlocii a fost de 1800,2 lei, pentru cele mici de 1002,76 lei, iar pentru cele micro – de 162,2 lei. Deși datele pentru ultimul trimestru al anului 2007 nu sunt încă disponibile, nu ne putem aștepta la valori optimiste ale profitului în sectorul IMM din agricultură.

Serviciile

Sectorul serviciilor a fost marcat în 2007 de continuarea creșterii firești, ca urmare a sporirii consumului populației, determinat de ascensiunea remitențelor a căror valoare oficială a depășit în premieră 1 mlrd. USD, pe fondul unor importuri mult mai mari față de anul 2006. În particular, au sporit vânzările cu amănuntul, serviciile cu plată prestate populației, serviciile de telecomunicații și de asigurări, de publicitate, precum și creșterea calității serviciilor de transport de pasageri și mărfuri.

¹⁰ HG nr. 416 din 17.04.2007, HG Nr. 1075 din 01.10.2007 cu privire la aprobarea Regulamentului privind consolidarea terenurilor agricole prevede alocatii de cca. 200 mil. lei, atât din bugetul de stat, cât și de la diferiți donatori internaționali

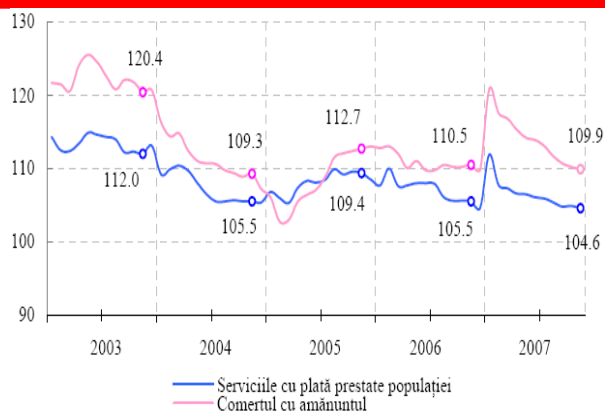
¹¹ Activitate agricolă, BNS, 2007, HG nr.592 din 29 mai 2007

¹² Comisia Europeană, FAO, și UNSO

¹³ Calculat în baza raportului BNS "Activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în Republica Moldova în ianuarie-septembrie 2007"



Figura 4 Dinamica comerțului cu amănuntul și a serviciilor prestate populației, % (de la începutul anului, față de pe perioada similară a anului precedent)



Sursa: BNM

Astfel, creșterea reală a volumului comerțului cu amănuntul a fost de 9,9% în ianuarie-noiembrie 2007 față de perioada respectivă a anului 2006, iar cea a volumului serviciilor cu plată prestate populației – de 4,6% (figura 4)

În special, 70,1% din vânzări revine unităților comerciale cu proprietate privată (creșterea reală fiind de 11,8%), 24,5% - celor cu proprietate mixtă cu participare străină (creșterea reală de 8,9%), iar unitățile mixte cu participare publică și privată au înregistrat diminuarea vânzărilor cu amănuntul cu 16% față de ianuarie-noiembrie 2006. Totodată ritmuri sporite de creștere a serviciilor cu plată prestate populației s-au înregistrat în unitățile cu proprietate privată (31,9% din totalul serviciilor), cu toate că serviciile în unitățile cu proprietate publică au fost dominante – 43,1% per total servicii.

Creșterea vânzărilor cu amănuntul a fost influențată și de intensificarea concurenței pe segmentul retail, în primăvara anului 2007, prin deschiderea a 2 hipermagazine „Fourchette” în Chișinău și unul în Bălți, „FoxMart”, a saloanelor auto Lexus și KIA Motors, extinderea prezenței supermarketului N1, „Green Hills Market”, „Xenon”, schimbarea proprietarului companiei „Alina Electronic” și rebrandingul acesteia. Extinderea a fost specifică și pentru principalele

rețele farmaceutice – Felicia, Orient, Farmacia Familiei.

O creștere spectaculoasă s-a produs și în sectorul serviciilor de telecomunicații. Astfel, la 25 aprilie „Voxtel” a desfășurat rebrandingul, devenind „Orange”, „Moldtelecom” a lansat serviciul telefoniei mobile în standard CDMA 2000 sub brandul „Unite”, iar la finele anului, „Eventis Mobile” a intrat pe piața telecomunicațiilor în standard GSM 900/1800 cu sloganul „Totul abia începe”, cu o investiție inițială de 35 mil. USD.¹⁴

Totodată a crescut față de anul 2006 cu 21,5% și numărul companiilor autorizate să presteze servicii de telecomunicații (1214 unități). Din totalul licențelor eliberate în acest an, 73,36% au fost în domeniul informaticii, 12,77% - în domeniul telecomunicațiilor, iar restul – pentru posturi de radio și televiziune. Observăm că dominanța licențelor pentru informatică, în special, elaborarea și implementarea produselor soft, a serviciilor transport date (acces la Internet) și IP-telefonie, denotă creșterea cererii pentru asemenea servicii.¹⁵ Cele mai solicitate sunt serviciile de proiectare și design a paginilor web pentru companii, precum și plasarea publicității pe Internet. În context, datorită campaniei de legalizare a softului, inițiată de „Business Software Alliance”¹⁶, a crescut cererea antreprenorilor pentru procurarea produselor soft licențiate, chiar dacă pentru micul business această legalizare comportă costuri mari. La fel constatăm și îmbunătățirea calității serviciilor de acces la Internet în bandă largă, care a condus la sporirea numărului de utilizatori.

Tot mai dinamic este și sectorul televiziunii prin cablu, în special după ce în luna martie a fost făcută o investiție străină de 8 mil. USD de către BERD în favoarea companiei

¹⁴ La 21 decembrie Eventis anunțat începutul exploatării comerciale a rețelei, care acoperă 40% din teritoriul țării. În următorii ani investițiile companiei vor depăși 100 mil. USD. În 2008 aceasta intenționează să asigure o acoperire de 95%, iar pe parcursul a trei ani să-și majoreze cota pe piața telefoniei mobile până la 25%. Totodată, compania a declarat că nu va opera cu prețuri de damping.

¹⁵ numărul titularilor de licență autorizați să presteze servicii informatice în localuri publice s-a mărit cu 15,4%, depășind la 31.12.2007 cifra de 500

¹⁶ Campania a fost inițiată pe fundalul pirateriei masive a softului în republică, în proporție de peste 90% în anul 2006

„SunCommunications”, cu scopul extinderii geografice și ameliorării calitative a serviciilor prestate. Astfel, la 14 octombrie compania a lansat serviciile sale în mun. Bălți, propunând clienților conectarea la posturile preferate și deservirea tehnică gratuită. Deci, o asemenea investiție va determina și alte companii importante din acest sector să caute investiții pentru modernizare și extindere, dacă acestea doresc să rămână competitive pe termen lung.

Piața serviciilor de asigurare a fost dinamizată de concentrarea activelor prin preluarea unor companii mici de către marii jucători străini. La 1 august grupul austriac Grawe a anunțat cumpărarea a 80% din acțiunile companiei de asigurări Carat, cu o ulterioară majorare de capital și sporirea participației în capitalul companiei achiziționate. Astfel, a crescut cererea pentru serviciile de asigurări de viață cu acumulare de capital, asigurări auto, asigurarea mărfurilor în expediție.

Cât privește piața serviciilor publicitare, aceasta s-a extins și diversificat. Astfel au crescut atât prețurile, cât și numărul clienților corporativi (în special cu capital străin) ai acestor servicii. Totodată, datorită exagerării în limbajul publicitar, la intervenția CNPC, au fost amendate două mari companii, (Bomba și SunCommunications), lecția constând în necesitatea difuzării unui mesaj publicitar corect de către toți concurenții.

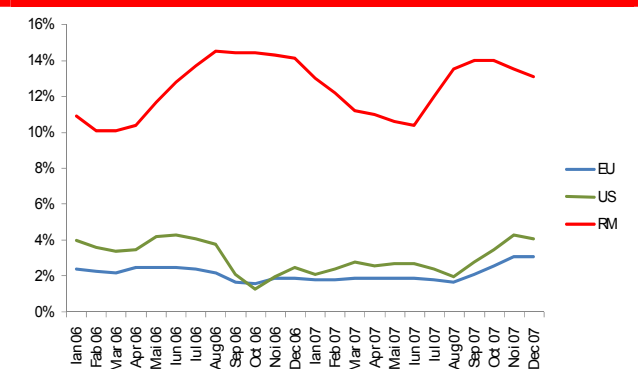
La fel, în domeniul serviciilor de transport de călători și mărfuri, datorită interdicției Comisiei Europene din vara acestui an a efectuării zborurilor unui șir de companii aeriene autohtone, urmată de retragerea certificatelor de operator aerian pentru șapte companii¹⁷ de către ASAC, problema a fost soluționată la sfârșitul acestui an prin creșterea calității serviciilor aeriene, prin excluderea navelor de zbor vechi și investiții suplimentare în instruirea profesională a tuturor categoriilor de personal al aeronavelor.

¹⁷ Jet Stream, Grixona, Tiramavia, Jet Line International, Pecotox-Air, Valan, aeroportul International Marculești și International Cargo Charter.

Prețurile

Obiectivul major al Băncii Naționale a Moldovei pentru 2007 de menținere a stabilității prețurilor nu a fost atins. Deși inflația anuală a constituit 13,1%, fiind sub nivelul anului 2006, aceasta nu a putut fi menținută în limitele a 10% după cum a fost stabilit în Memorandumul cu FMI privind politicile economice și financiare pentru anul 2007. La început de an existau speranțe mari privind menținerea inflației în limitele unei singure cifre, inflația cumulativă pentru primul semestru fiind doar de 3,9%, cel mai jos nivel din anul 2001. Totuși, evoluțiile de la începutul semestrului II au spulberat repede aceste speranțe, dubii serioase referitor la menținerea inflației în limitele țintei stabilite au apărut deja în luna iulie. Creșterea rapidă a prețurilor în toamna anului 2007 a afectat nu doar Republica Moldova. Uniunea Europeană și SUA au depășit cu mult țintele inflaționiste, iar multe țări europene au recurs la modificarea acestora. În zona Euro inflația la sfârșit de an a reprezentat 3,1%, ca urmare a creșterii prețurilor la petrol, iar în SUA inflația anuală în 2007 a fost de 4,1% (Fig.5). Un factor esențial care a influențat creșterea prețurilor la scară globală a fost scumpirea combustibilul cu circa 13%.

Figura 5 Inflația anuală în Republica Moldova, Zona Euro, SUA



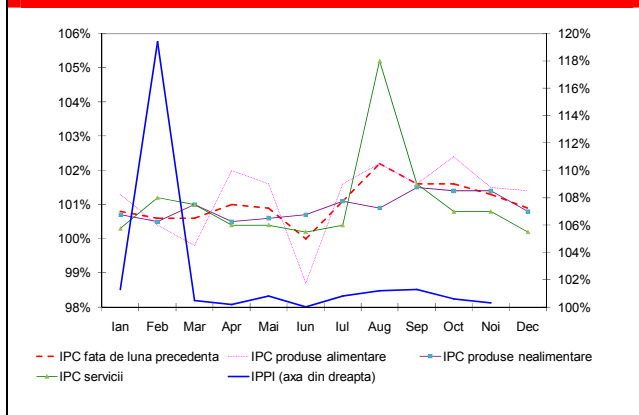
Surse: BNS, ECB, BLS

Factorul cu cel mai semnificativ impact asupra prețurilor a fost aprobarea de către ANRE a noilor tarife pentru gazele naturale furnizate de SA „Termocom” la producerea energiei electrice și livrarea energiei termice, care s-a soldat cu



scumpirea apei și gazului livrate consumatorilor în mod centralizat. Autoritățile și-au supraestimat capacitățile de intervenție și reglementare, neprevăzând alte pericole. În particular, optimismul BNM s-a manifestat prin reducerea ratei de bază a dobânzii cu 1 p.p. în luna aprilie. Banca nu au fost îngrijorată nici de creșterea indicelui producătorilor industriali, care numai în februarie 2007 a crescut cu 19,4% și care a fost un semnal clar de intensificare a presiunilor inflaționiste (Fig.6).

Figura 6 Indicele prețurilor producătorilor industriali și indicii prețurilor consumatorilor, față de luna precedentă, 2007



Surse: BNS, BNM

Seceta din vara anului 2007 a provocat creșterea semnificativă a prețurilor la materia primă agricolă agricole și a celor dependente nemijlocit de acestea, în particular la produsele lactate și cele din carne. O creștere atât de semnificativă a prețurilor la produsele alimentare nu s-a observat din anul 2003, an care tot a fost marcat de secetă. Astfel, inflația pentru produsele alimentare a fost cea mai înaltă în acest an și a atins nivelul de 15,4%. Următorul impuls a fost creșterea tarifului la energia electrică pentru consumatorii finali în luna august, care inițial a provocat o creștere bruscă a prețurilor pentru servicii, iar apoi a contribuit la creșterea prețurilor în ansamblu. O creștere atât de bruscă a prețurilor este condiționată de faptul că tariful la energie este modificat prin „intervenții de șoc” din partea ANRE. Pentru a evita asemenea riscuri, autoritatea de

reglementare trebuie să accepte modificarea graduală și la intervale mai mici a tarifelor.

Creșterea prețurilor a fost alimentată și de elemente monetare: intrările masive de valută de peste hotare, care nu pot fi controlate de către BNM, creșterea salariilor și a creditelor de consum care în 2007 au atins 14,6% din volumul total de credite acordate. Totuși, nu cunoaștem care este influența fenomenului monetar asupra inflației, întrucât în Republica Moldova nu se calculează indicii inflației de bază care ar exclude modificările de preț la energie și produse alimentare, acestea fiind de obicei volatile și datorită unor șocuri temporare de preț pot diverge de la trendul general al inflației dând o estimare greșită a acesteia.

Astfel, atât BNM cât și instituțiile financiare internaționale au fost profund îngrijorate de nivelul inflației și pericolele care încă persistă; ca rezultat BNM a recurs la acțiuni mai radicale. În septembrie a fost majorată rata de bază a dobânzii cu 2,5 p.p. până la 16%, aceasta fiind cea mai semnificativă majorare pe parcursul ultimilor 7 ani. Ulterior a fost majorată norma rezervelor obligatorii până la 15% la mijloacele atrase în MDL și valută liber convertibilă. Aceste acțiuni au avut scopul de a influența volumul creditelor acordate de băncile comerciale și redirectionarea resurselor libere spre economisire. Aparent, aceasta a avut un efect asupra ritmului inflației care a încetinit în noiembrie și decembrie.

Eșecul de a menține inflația în limitele stabilite, a determinat BNM să anunțe trecerea la țintirea directă a inflației pe parcursul a 2-3 ani. Deși aceasta reprezintă o strategie binevenită în scopul menținerii stabilității prețurilor pentru că implică o politică mult mai transparentă și monitorizarea mai frecventă a inflației, Republica Moldova încă nu este pregătită pentru implementarea acesteia. În primul rând BNM are nevoie de un model macroeconomic de prognozare a inflației în contextul altor indicatori macroeconomici: creșterea PIB-ului pe surse și utilizări și cei privind poziția externă a Moldovei. De asemenea, Guvernul va trebui să renunțe la politicile guvernamentale care contravin obiectivului de bază a BNM de stabilitate a

prețurilor, ceea ce va fi dificil în perioada pre-electorală.

Piața muncii

Pe parcursul anului 2007 piața muncii a fost marcată de mai multe provocări, cu efecte pe termen lung: sporirea insuficientă a salariilor, lipsa forței de muncă calificate pentru mai multe companii, neconcordanța pregătirii profesionale a tinerilor specialiști cu exigențele companiilor, implicarea incoerentă și defectuoasă a autorităților în creșterea calității învățământului, având impact direct asupra pieței muncii etc.

Tabelul 1. Salariile pe sectoare, % din media națională

	2003	2004	2005	2006	2007
Agricultură	55	57	56	53	52
Industrie	145	138	135	124	124
Construcții	139	152	152	144	147
Comerț	84	91	90	88	98
Hoteluri și restaurante	96	92	90	88	88
Transporturi și comunicații	164	163	163	151	147
Activități financiare	328	295	262	228	219
Tranzacții imobiliare	126	125	127	121	126
Administrație publică	118	109	103	127	116
Învățământ	69	64	67	72	65
Sănătate și asistență socială	64	76	74	78	82

Surse: Elaborat de EG în baza datelor BNS

Conform datelor BNS, salariul real a sporit în anul 2007 față de anul 2006 cu 8%, constituind 2063 lei. În urma negocierilor colective între partenerii sociali, începând cu 01 iunie 2007 cuantumul salariului minim în sfera bugetară este recalculat la 400 lei lunar pentru un program complet de lucru de 169 ore sau de 2,37 lei pe oră., iar în sectorul real al economiei a fost modificat de la 700 la 900 de lei lunar (5,33 lei pe oră).¹⁸ Astfel salariul mediu în sfera bugetară a fost de 1932 lei, iar în sectorul real – 3054 lei.¹⁹ Analiza creșterilor salariale pe tipuri

¹⁸ În baza HG din 18 mai 2007

¹⁹ Guvernul a promis să liberalizeze, ținând cont de experiența mondială, sistemul de salarizare prin debarasarea de indexarea anuală a coeficientului tarifar pentru categoria I de calificare și aplicarea noțiunii de salariu minim pe economie, care ar prevedea acel cuantum, necesar pentru reproducerea forței de muncă. În acest scop, în luna august MEC a propus modificarea Legii privind remunerarea muncii din 14.02.2002, care va permite angajatorilor alegerea independentă a sistemului de salarizare, prin introducerea a două sisteme de remunerare a muncii – tarifară și combinată, cu scopul sporirii interesului angajaților față de

de activități economice trebuie însă comparată cu anii precedenți (tabelul 1):

Cel mai înalt salariu se menține în sectorul financiar (4517 lei), iar cel mai mic – în agricultură (1074 lei), unde activează circa 35% din populația ocupată. Cu toate că fuziunea celor două confederații sindicale în vara acestui an a soluționat problema divergențelor de altădată și a creat premise pentru revendicarea unei măririi mai semnificative a salariilor din învățământ, salariile în acest sector rămân la fel mizere, inclusiv datorită amânării de către Parlament a majorării salariilor de bază pentru profesori, de la 1 ianuarie 2007 pentru 1 decembrie 2007,²⁰ fiind astfel încălcat flagrant art. 53, p. 6 al legii învățământului, conform căruia „salariul minim al cadrelor didactice nu va fi mai mic decât salariul mediu al salariaților din economia națională”. Ulterior, în urma negocierilor cu sindicatele, majorarea eşalonată a salariilor a început cu 1 aprilie. Totuși, salariul mediu lunar al unui profesor a fost în anul 2007 de doar 1351 lei – adică circa 80 euro, subminând puternic motivarea angajaților acestui sector pentru o activitate productivă și eficientă. Această se datorează și plafonării de către Ministerul Educației și Tineretului a planurilor de înmatriculare în colegii și universități, precum și efectelor amânării administrative a majorării salariilor. Făcând o comparație, constatăm că remunerarea medie în învățământ a constituit în anul 2007 65% din media națională, adică cu 4% mai puțin decât în anul 2003. Totodată, în bugetul de stat n-au fost prevăzute alocări suplimentare suficiente pentru augmentarea decentă a salariilor cadrelor didactice, conducând astfel la emigrarea celor mai buni specialiști din sector și punând sub semnul întrebării voința autorităților de a investi în învățământ – ca prioritate strategică de bază în sporirea competitivității internaționale a țării. De aceea afirmațiile autorităților privind stabilirea majorării salariilor în sectorul public ca

rezultatul final. Sistemul tarifar se stabilește în urma negocierilor între companii și organele ramurale, iar netarifar – permite stimularea angajaților luând în calcul productivitatea muncii lor, calitatea produselor, lucrărilor și serviciilor.

²⁰ Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar, nr. 442 din 28.12.2006



prioritară, chiar și în pofida dezacordului FMI din mai 2007, au fost doar simple declarații.

În context, nu este deloc relevantă pentru salariați atingerea obiectivului autorităților de a majora până în anul 2009 salariul mediu lunar pe economie până la nivelul de 300 USD deoarece cuantumul respectiv pentru anul 2009 va fi egal sau chiar și mai mic ca putere de cumpărare, datorită creșterii în continuare a prețurilor la mărfuri și tarifelor la servicii.

Tendențe noi se manifestă și în salarizarea în mediul rural. Astfel, forța de muncă din agricultură solicită salarii de câteva ori mai mari decât media pe economia națională. Mulți lideri de gospodării agricole nu-s în stare să asigure o asemenea remunerare, pierzând astfel angajații care sunt gata să emigreze în statele baltice, Rusia etc., unde pot primi salarii duble decât cele solicitate în țară. De exemplu, în statele baltice un tractorist este remunerat cu 800-1000 €/lunar. Insuficiența forței de muncă în sectorul agricol este determinată și de exodul populației rurale spre orașe, în special spre Chișinău.

Un deficit acut de forță de muncă calificată este și industrie, energetică și construcții. Cauza derivă și din vecinătatea cu UE. În context, companiile mari încearcă să promoveze diferite instrumente de reținere și fidelizare a colaboratorilor, cum ar fi odihnele corporative, premii bănești, propunerea de alocare a resurselor necesare pentru construcția spațiului locativ pentru proprii angajați.²¹ Totodată, companiile micului business, având o putere financiară neînsemnată, continuă să se confrunte cu riscul pierderii angajaților. Deci, putem constata că creșterea economică modestă din anul 2007 n-a avut un impact pozitiv esențial asupra ocupării și a pieței muncii. Ca urmare, s-a păstrat un dezechilibru vădit între numărul locurilor de muncă și cererea efectivă la ele, incluzând potențialul de cerere al muncitorilor emigrați.

²¹ Asociația de ramură a industriei ușoare a decis elaborarea unui program național, finanțat de către stat, companii și angajați. Aceste intenții sunt cauzate de deficitul de forță de muncă calificată, iar întreprinderile din industria ușoară, datorită contractelor încheiate cu mai multe țări din UE, sunt în prezent în topul exporturilor, ciocnindu-se cu problema asigurării cu personal calificat.

Cu toate că șomajul „statistic”, calculat conform metodologiei Biroului Internațional al Muncii, s-a redus de la 11,1%, în 1999, până la 5,4%, în 2006 și 5% în anul 2007, reducerea ratei acestuia a fost provocată, de continuarea emigrării forței de muncă, îndeosebi a celei tinere, peste hotare. Să nu uităm că aceasta a fost stimulată și de promovarea masivă, începând cu luna septembrie, a programelor Work&Travel în apropierea centrelor universitare.²² Deci, o bună parte din potențialul economic al țării se reduce, producând astfel cheltuieli bugetare considerabile ocazionate de instruirea forței de muncă și formarea potențialului uman de înaltă calificare, fără ca aceasta să aibă eficiență și finalitate pe plan național.

Totodată, numărul mic al celor care apelează la serviciile agențiilor pentru ocuparea forței de muncă se explică atât prin posibilitățile limitate de angajare și de acordare a ajutorului material, cât și de reducerea încrederii și, deci, a prestigiului acestor structuri în soluționarea problemelor plasării în câmpul muncii. În context, șomajul este determinat și de rigiditățile din reglementările de pe piața muncii, care conduc la majorarea costurilor dependente de disponibilizarea și angajarea personalului, precum și de redistribuirea funcțiilor angajaților în interiorul organizațiilor și întreprinderilor.

Monitorizarea executării legislației muncii de către Inspekția Muncii în perioada ianuarie-noiembrie 2007 a constatat că din 56878 de încălcări, 51,26% au fost în domeniul securității și sănătății muncii, iar restul – în domeniul relațiilor de muncă. Totodată, a crescut față de anul 2006 și numărul accidentelor de muncă, în special mortale – 45. Cu toate că în toamna acestui an Guvernul a aprobat proiectul unei noi legi a securității și sănătății în muncă, care urmează a fi adoptat în Parlament, lipsește un Program Național pentru dezvoltarea sistemului de securitate și sănătate în muncă în conformitate cu rigorile europene – obiectiv care a fost reiterat și în cadrul mesei rotunde din

²² Conform datelor Ambasadei SUA în Republica Moldova, 20% din tinerii plecați nu s-au întors în țară, iar circa 45% - s-au întors cu mult mai târziu decât termenul preconizat

decembrie 2007 a documentului analitic de politici „Problemele racordării sistemului de securitate și sănătate în muncă din Republica Moldova la rigurile europene”, cu participarea mai multor parteneri sociali.

În concluzie, autoritățile trebuie cu multă prudență să analizeze instrumentele de politică economică la nivel de legi, hotărâri, programe și strategii în reglementarea dezechilibrelor pieței muncii, luând în calcul problemele complexe existente și atenuarea lor pe termen mediu și lung.

Bugetul

Anul 2007 nu se deosebește mult de anii precedenți în ceea ce privește executarea bugetului de stat și a bugetului public național. Veniturile la bugetul de stat au însumat 14004,5 mil. lei, fiind executate în proporție de 100,4% din cele planificate. Ponderea cea mai mare a veniturilor rămâne a fi asigurată de impozitele indirecte și anume de TVA, care a constituit 34,1% din veniturile totale ale bugetului public național, iar împreună cu accizele 40,3% din acestea (tabel 2).

Tabelul 2. Bugetul public național în 2007

	Planificat 2007	Executat 2007	Executat 2006
Venituri globale	21997,6	22219,6	17827,2
Inclusiv, venituri din TVA, (mil. lei, % din veniturile totale)	7714,0	7586,9 (34,1%)	6193,7
Inclusiv, accize(mil. lei, % din veniturile totale)	1323,5	1392,3 (6,2%)	1070,9
Inclusiv, impozitul pe venitul din activitatea de întreprinzător(mil. lei, % din veniturile totale)	1332,7	1388,4 (6,2%)	1079,1
Cheltuieli globale	23074,1	22353,3	17973,9

Surse: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

Aceasta are loc pentru că în Republica Moldova consumul este mai inert decât producția, ca urmare veniturile asupra consumului fiind mai stabile decât cele asupra rezultatelor economice. Cota înaltă a impozitelor indirecte în veniturile bugetare asigură o anumită stabilitate bugetară, și oferă răgaz guvernului pentru

adaptarea bugetului la realitățile din sectorul productiv al economiei.

În același timp, cheltuielile în bugetul de stat rămân a fi sub nivelul planificat cu 1,7%, cu volumul de 14211,5 mil. lei. Nivelul de executare a acestora a crescut la sfârșit de an (figura 7). Dar executarea întârziată a cheltuielilor denotă capacitățile mici de absorbție financiară a Republicii Moldova și poate compromite într-o oarecare măsură utilizarea eficientă a fondurilor externe. Deseori aceasta se întâmplă din cauza lipsei resurselor umane pentru managementul financiar adecvat. Aceasta se observă atât la nivel local cât și la nivel central. Sume importante au rămas nealocate pentru învățământ, ocrotirea sănătății, asigurarea și asistența socială.

Capacitățile scăzute de planificare a veniturilor atât la nivel central, cât și la nivel local în procesul de planificare au condus la modificări a Legii bugetului de stat de trei ori în anul 2007. Prin modificările introduse la bugetul de stat s-au alocat resurse suplimentare pentru acoperirea parțială a majorărilor de salarii, pentru programul de gazificare a republicii, tronsonul de cale ferată Cahul-Giurgiulești, programul de reabilitarea a drumurilor, agricultură și subvenționarea producătorilor agricoli care au fost afectați de seceta din vara acestui an, asigurare și asistență socială.

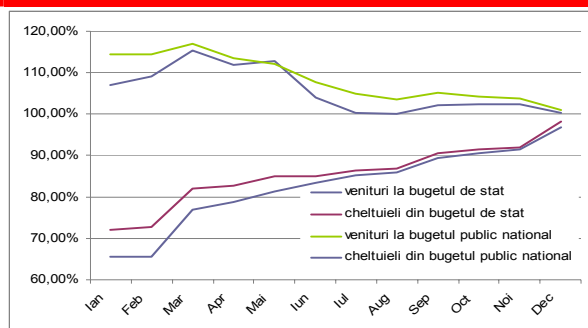
Veniturile fondului asigurărilor obligatorii de asistență medicală au fost executate la un nivel mai înalt decât cel planificat pe toate compartimentele, iar cheltuielile au fost de 95,1% din cele planificate. Totuși, ponderea transferurilor rămâne foarte înaltă în veniturile totale ale fondului. În ceea ce privește bugetul asigurărilor sociale de stat, veniturile la acesta nu au fost îndeplinite, ca urmare a neexecutării contribuțiilor de asigurări sociale de stat și a transferurilor. Durabilitatea fiscală a bugetului asigurărilor sociale de stat devine tot mai problematică din cauza micșorării numărului contribuabililor și creșterii numărului de pensionari și cere reformarea sistemului.

Anul 2007 a fost marcat de evenimente importante în domeniul durabilității și



transparenței fiscale. Liberalizarea economiei, care nu a avut efecte majore asupra bugetului din anul 2007, se va răsfrânge asupra veniturilor bugetare în următorii ani. Deși cele mai puține întrebări au fost referitor la impunerea la cota „zero” a profitul reinvestit a agenților economici, acesta va aduce pierderi însemnate pentru buget, și îndeosebi bugetelor locale, care depind în proporție de 30% de acest tip de venit. Legea bugetului de stat pentru anul 2008 estimează veniturile bugetelor administrativ-teritoriale în sumă de 2328,1 mil. lei, iar transferurile de la bugetul de stat pentru nivelare bugetară vor fi de 2721,1 mil. lei cu 55,3% mai mult ca în anul 2007, ceea ce micșorează esențial autonomia financiară a autorităților locale. De asemenea, beneficiile în forma majorării investițiilor ar putea să nu acopere aceste pierderi, pentru că climatul general de afaceri și situația macroeconomică din țară sunt instabile, ceea ce influențează mai mult decizia de investire decât rata impozitului pe profit, care în Republica Moldova nu era foarte înaltă nici până în 2008. Nu a fost anunțată perioada pentru care profitul reinvestit va fi impozitat la cota „zero”.

Figura 7 Gradul de executare a veniturilor și cheltuielilor bugetare, 2007



Surse: Ministerul Finanțelor

Adițional la acțiunile Guvernului care subminează disciplina fiscală în anul 2007 a avut loc amnistia fiscală, conform căreia la situația de la 1 decembrie 2007 au fost anulate restante față de bugetul public național în sumă de 4337,6 mil. lei. Amnistia fiscală nu a avut efect asupra bugetului de stat din 2007, deoarece recuperarea datoriilor fiscale nu a fost

inclusă în veniturile preconizate pentru acest an. Totuși, un asemenea pas, nu doar că este capabil să dea speranțe de acțiuni repetate ale Parlamentului subiecților ce vor beneficia ca urmare a amnistiei fiscale, dar și să descurajeze plătitorii ordonați a impozitelor. Experiența altor țări, de cele mai multe ori în cazul amnistiei fiscale parțiale, nu s-a soldat cu restabilirea disciplinei fiscale.

Legalizarea capitalului reprezintă una din cele mai dubioase componente ale liberalizării economiei. Conform datelor din decembrie 2007, valoarea capitalului legalizat a constituit circa 60 mil. lei. Dar ne putem aștepta la creșterea acestei sume la sfârșitul perioadei de legalizare, după cum arată și experiența altor țări, totuși, veniturile la buget sunt nesemnificative. Taxele percepute au fost repartizate între bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat.

Ca exercițiu anual în cadrul politicii fiscale continuă elaborarea Cadrului de Cheltuieli pe Termen Mediu. Conform CCTM pentru 2008-2010 au fost introduse modificări în Codul Fiscal al Republicii Moldova care au intrat în vigoare de la 1 ianuarie 2008. Acestea țin de impozitul pe profitul reinvestit al persoanelor juridice; restituirea TVA aferente valorilor materiale, serviciilor ce țin de investiții (cheltuieli) capitale pe termen lung (cu excepția celor cu destinație locativă și a mijloacelor de transport), efectuate în localitățile republicii, în afara municipiilor Chișinău și Bălți; trecerea la grila dublă de impozitare a veniturilor persoanelor fizice. Ultima modificare menționată favorizează mai mult persoanele cu venituri mari, iar persoanele cu venituri mici sunt afectate de majorarea cotei de asigurare socială achitată de angajat și a primei de asistență medicală obligatorie.

Astfel, prioritățile de cheltuieli pentru anul 2008 sunt legate de majorarea salariilor în sectorul bugetar și suplimentarea transferurilor către bugetele unităților administrativ-teritoriale, ceea ce se reflectă și în Legea bugetului de stat pentru anul 2008.

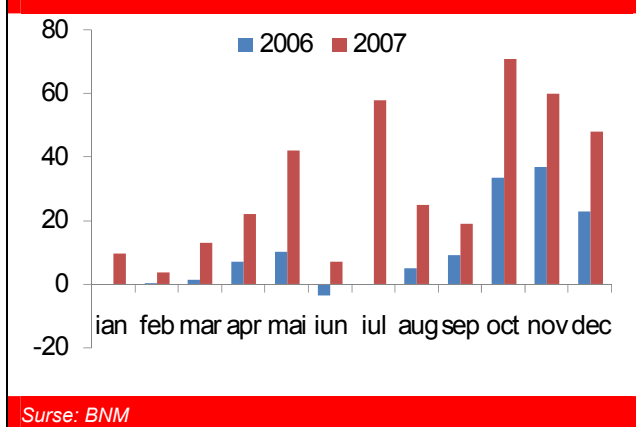
Moneda

După ce în 2006 BNM a fost investită cu sarcina univocă de a controla inflația, în 2007 Banca trebuia să-și intensifice prezența sa pe piața monetară și să utilizeze mai eficient instrumentele care îi stau la dispoziție. Primul trimestru al anului nu a adus careva schimbări esențiale în politica monetar-valutară a Băncii Naționale a Moldovei (BNM). Inflația prețurilor de consum s-a încadrat în limite favorabile pentru „ochirea” țintei inflaționiste stabilite de Bancă pentru 2007 la nivelul de 10%, de aceea se părea că nu existau motive pentru modificarea instrumentelor de politică monetară.

Însă încă din februarie, prin creșterea enormă a prețurilor producătorilor industriali, s-au manifestat clar tendințe de escaladare a tensiunilor inflaționiste în economie. În acest context, noi așteptăm ca BNM cel puțin să nu reducă rata REPO de la 14,5% la 15,0-15,5%. Contrar așteptărilor, în aprilie BNM a redus REPO la 13,5%. Ca urmare a evoluțiilor inflaționiste din 2007, la ședința din 26 septembrie, Consiliul de administrație al BNM a decis, din nou, să majoreze rata dobânzii pentru valorile tranzacționate în cadrul operațiunilor REPO de la 13,5% la 16,0% anual.

Un anumit efect majorarea ratei REPO se pare a avut. După ce în octombrie indicele anualizat al inflației a fost de 14%, în noiembrie acesta a scăzut la 13,5%, iar în decembrie la 13,1%.

Figura 8 Cumpărări nete de valută pe piața internă de către BNM, milioane USD



Deși în 2006 a fost obligată să urmărească stabilizarea creșterii prețurilor ca scop de bază, în 2007 BNM și-a intensificat prezența pe piața valutară (Fig.8). Afluxurile de valută străină în economie au fost foarte puternice și au determinat o apreciere a monedei naționale. În condițiile acestui aflux valutar, sarcina BNM de stăvilire a riscurilor inflaționiste în economie se complică considerabil, deoarece Banca trebuia să reziste presiunilor exportatorilor care doresc o depreciere competitivă a leului moldovenesc.

Sistemul bancar

În 2007 sistemul bancar a prezentat în continuare un interes sporit pentru investitorii străini. Astfel în ianuarie banca comercială Mobiasbanca devine, prin achiziționare, parte componentă a grupului bancar francez Societe Generale. În septembrie Unibank este achiziționată de grupul investițional austriac Viena Capital Partners. Un investitor străin privat din țările baltice și-a exprimat dorința în achiziționarea pachetului majoritar a Moldova-Agroindbank la un preț pentru o acțiune de peste 20 ori mai mare decât valoarea nominală a acesteia. Totodată, Banca Transilvania din România, cea mai mare bancă cu capital românesc, intenționează extinderea sa și examinează posibilitatea intrării pe piața Moldovei în anul 2008. Compania română Petromservice S.A. dorește să achiziționeze cel puțin 40% din capitalul unei bănci din Republica Moldova. Eveniment în așteptare, de asemenea, rămâne privatizarea Băncii de Economii ca parte a Memorandumului semnat de Banca Națională cu Fondul Monetar Internațional. Pentru anul 2007 au fost stopate acțiunile de evaluare independente a băncii din cauza interesului companiei independente de audit în procesul de privatizare. Aceasta a fost apreciat de autoritățile locale ca caz de conflict de interese. Procesul de privatizare a Băncii de Economii a rămas la nivel de negocieri dintre BNM și FMI. Alte bănci comerciale obțin prin contractare resurse financiare externe. De aceea, sectorul bancar continuă să prezinte segment de creștere a concurenței cu participare sporită străină. Și anume 65.72% în anul curent în comparație cu 50% în 2006.

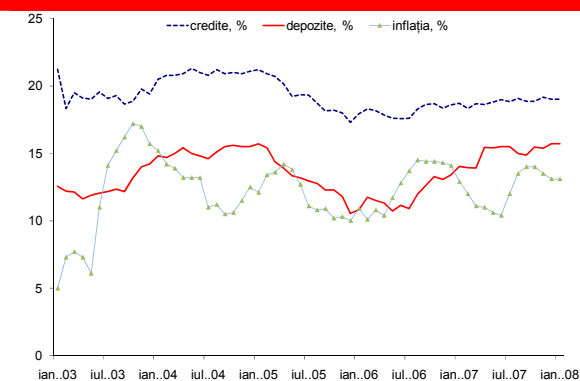
Anul 2007 reprezintă o continuă dinamică în structura sectorului bancar datorită intrării participanților noi străini. Și anume prin recapitalizare, băncile achiziționate de instituții financiare străine, se plasează pe trepte mai înaintate în lista băncilor după mărime. În general, sectorul bancar a înregistrat o creștere cu peste 39% a activelor bancare. Cea mai sporită dinamică după creșterea activelor a fost înregistrată de Eximbank (peste 95%) datorită vărsămintelor financiare efectuate de acționarul totalitar italian Veneto Bank. Victoriabank și Investprivatbank au înregistrat o creștere a activelor de peste 50% în 2007. Al treilea grup de creștere în active bancare este format de Moldindconbank, Mobiasbanca și Energbank (creștere peste 40%). Grupul ce a înregistrat dinamică modestă în creștere este format din Eurocreditbank, Universalbank și Comerțbank (creștere mai mică de 10%). Deși unele bănci au arătat o dinamică mai sporită în creșterea activelor sale, structura sectorului bancar după mărimea instituțiilor a rămas aproape aceeași. Cele mai mari trei bănci cu aportul nominativ în active pe piața bancară rămân a fi Moldova-Agroindbank (peste 6600 mln lei), Banca de Economii (peste 4080 mln lei) și Victoriabank (peste 3900 mln lei). În urma măririi activelor sale cu peste 95%, Eximbank trece de pe locul șapte pe locul cinci în clasamentul bancar după mărime, fiind precedat de Moldindconbank care și-a păstrat locul patru din anul trecut cu active de peste 3400 mln lei.

Anul 2007 a fost caracterizat și prin intensificarea activității băncilor prin diversificarea și mărirea portofoliilor de depozite și credite. Mărirea portofoliului de depozite este datorată fluxurilor bănești urmată de tendința crescândă a persoanelor fizice de a depune banii la bancă. Ca rezultat, băncile au înregistrat creștere semnificativă în disponibilități bănești și în urma intensificării concurențiale au îndreptat aceste surse spre activitate de creditare mai intensă cu scop de cucerire a noilor segmente a sectorului real.

Mărirea portofoliului de credite pentru întreg sector bancar pentru 2007 a crescut cu peste 43% în termeni reali sau peste 5800 mln lei în

termeni nominativi. Cel mai înalt ritm de creditare în 2007 a demonstrat Eximbank, mărindu-și portofoliul cu peste 80%. Depozitele în sistemul bancar au crescut cu 34% sau peste 6000 mln lei, partea majoritară a căroră este alcătuită de depozitele persoanelor fizice, peste 63%. Investprivatbank a înregistrat cea mai înaltă creștere în termeni reali de 110%. Deși în termeni nominativi, aportul cel mai mare le-au avut cele trei bănci mari, atât în activitatea de creditare cât și în activitatea de atragere a resurselor.

Figura 9 Evoluția ratei medii a dobânzii la credite și depozite bancare în lei moldovenești, % anual



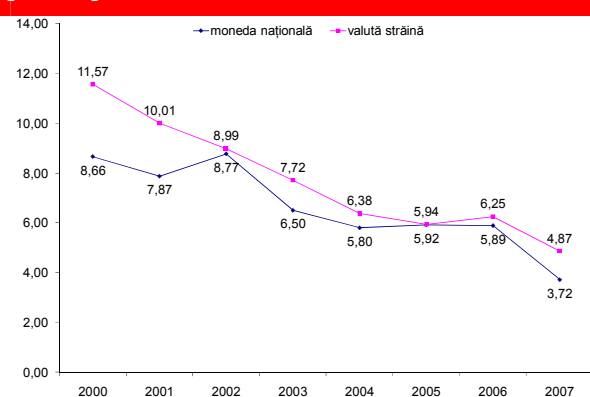
Surse: BNM

Totodată, activitatea bancară poate fi caracterizată de modificările ratelor dobânzii pentru credite și depozite. Probabil influențați de concurența intensificată, băncile comerciale la începutul anului 2007 își concentrează activitatea în promovarea creditelor. Astfel rata dobânzii pentru credite în lei scade de la 18.7% la 18.32% și pentru valuta străină de la 11.12% la 10.91% pentru perioada ianuarie-aprilie 2007. Iar în următoarea perioadă băncile se orientează în atragerea surselor prin mărirea semnificativă a ratei dobânzii pentru depozite. Astfel în perioada martie-aprilie 2007 rata dobânzii la depozite în lei a înregistrat un salt mare de 2.55 puncte procentuale (de la 13.9% la 15.45%) și se menține înaltă pentru perioada aprilie-iulie 2007. Aceasta poate fi explicat prin două momente. Pe de o parte, schimbarea ratelor dobânzii poate fi promovată de tendințele sezoniere sau ciclice. Spre exemplu, primăvara

este caracterizată de revenirea populației de sărbători acasă însoțită de flux bănesc mărit. Pe de altă parte, băncile se axează pe atragerea depozitelor în lei, deoarece în pofida aprecierii leului, populația preferă în special să depună bani în valută străină. Pe parcursul anului, depozitele în valută străină au avut o pondere între 45 și 60% în totalul depozitelor. Totodată fluctuația ratei dobânzii poate fi susținută și de modificările în rata de bază a BNM. Mărirea bruscă a ratei de bază pentru ultimele luni ale anului de la 13,5% la 16% poate fi explicată prin încercare de a diminua consumul populației și mărirea depunerilor bănești astfel diminuând inflația (vezi fig. 7).

În anul 2007 indicatorii de suficiență a capitalului și de lichiditate au îndeplinit în creștere și câteodată în exces normele BNM. Indicatorii de eficiență reflectate de marjele dobânzilor indică îmbunătățire sporită. În special aceasta se reflectă prin scăderea semnificativă comparativ cu anii precedenți atât pentru moneda națională cât și pentru valuta străină. (fig. 8).

Figura 10 Modificarea marjei la operațiunile bancare în monedă națională și valută străină, puncte procentuale



Surse: BNM

Marja bancară în anul 2007, în baza estimărilor, este de 5.07 pentru valuta străină și 3.84 pentru moneda națională. Aceasta prezintă o scădere față de 2006 cu 2.05 puncte procentuale pentru moneda națională și 1.18 p.p. pentru valută. Pentru comparație, în 2006 față de 2005 s-a înregistrat o scădere de doar 0.03 p.p. pentru lei

și chiar creștere de 0.13 pentru valuta străină. Astfel, scăderea sporită a marjei bancare în 2007 spre deosebire de 2006, indică intensificarea concurenței pe piața bancară cât și creșterea disponibilităților bănești. Datorită creșterii depozitelor bănești în special din partea persoanelor fizice, activitatea băncilor se axează preponderent spre promovarea plasării acestora prin credite.

Astfel, pentru anul 2007, intensificarea concurenței a impus băncile să ofere produse noi și diversificate susținute de activități promoționale. Persoanelor fizice li s-au oferit produse atractive pentru creditul de consum și creditul ipotecar. În special, recent a apărut deservirea necesităților financiare prin cardul de credit. Iar în sectorul real sectorul bancar vine cu oferte ținute afacerilor mici și mijlocii, în special gospodăriilor țărănești și afacerilor în regiunea rurală. Acest segment, fiind deja deservit de alte instituții non-financiare, prezintă un sector de interes și cu potențial sporit acompaniat de o concurență în creștere și pentru instituțiile bancare.

Asigurări

Premiile colectate de companiile de asigurare pentru anul 2007 estimativ depășesc cifra de 690 mln lei, ceea ce reprezintă o creștere cu aproximativ 25% comparativ cu resursele cumulate în anul precedent. Conform datelor Comisiei Naționale a Pieței Financiare cea mai mare creștere a fost înregistrată de asigurarea facultativă de viață cu peste 38%, urmată de asigurarea facultativă de bunuri, peste 32%. Sursa principală a activității multor companii de asigurare totuși au fost primele acumulate în baza asigurării obligatorii, cu o creștere de peste 14.5% față de anul precedent.

În pofida creșterii mari în termeni relativi, asigurarea de viață prezintă doar peste 4% din totalul acumulărilor de prime. Acest indicator este foarte jos spre comparație cu situația din alte țări, și în special țările occidentale, unde asigurarea de viață reprezintă sursă majoră de investire. Aici ar putea fi menționate doua cauze principale a participării pasive a populației. Prima ar fi neîncrederea populației sau lipsa



culturii de asigurare. Și a doua ar fi nivelul jos procentual oferit de companiile de asigurare în comparație cu dobânzile bancare. În Republica Moldova, companiile de asigurare oferă prime procentuale pentru asigurări mai joase cu 2-4% spre deosebire de dobânzile bancare, comparativ cu practica occidentală unde companiile de asigurări oferă prime procentuale cu 1-2% mai mari dobânzilor bancare. Aceasta situație indică la posibilități viitoare de antrenare mai activă a populației în piața de asigurare, ceea ce poate fi îndeplinit prin două căi. O cale ar fi lucrul mai intens al companiilor prin elaborarea produselor noi și mai atractive concomitent cu informarea/educarea mai activă a populației. O altă posibilitate ar fi introducerea asigurării obligatorii private, practică introdusă recent în România.

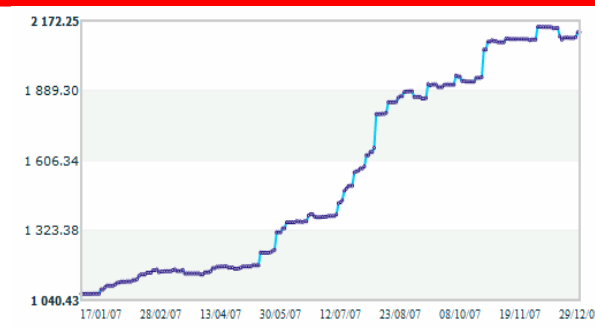
Pe piața asigurărilor statul a întreprins măsuri de concentrare a pieței. Și anume în baza cerințelor noii legi capitalul statutar trebuie să fie nu mai puțin de 4 mln. lei. Această condiție la moment este îndeplinită de 14 companii din cele 33 înregistrate. Scopul legii noi este mărirea capacității companiilor de asigurare de a face față riscurilor aferente spectrului de asigurări.

Piața de capital

Piața hârtiilor de valoare a arătat schimbări dinamice, atât ca indicatori cantitativi, cât și în calitate. Volumul tranzacțiilor pe piața de capital pentru anul 2007 a ajuns peste 1,25 mld lei, iar indicele pieței în varianta Estimator-VM a înregistrat o creștere esențială (Fig.9). Piața interactivă a înregistrat tranzacții în sumă de peste 627 mln lei. Pe când cel mai mare aport în tranzacțiile bursiere au avut operațiunile interactive și prin oferte tender a acțiunilor bancare. Și anume, vânzarea acțiunilor a 3 bănci – Mobiasbancă, Unibanc și Moldova-Agroindbanc - au adus pe piața bursieră tranzacții în valoare de peste 937 mln lei, alcătuind 76% din totalul tranzacțiilor. Alte pachete de acțiuni ce au prezentat interes pe piața bursieră aparțin industriei alimentare și prelucrătoare.

În general pentru anul 2007, piața de capital a prezentat o creștere triplă în volumul tranzacțiilor. Conform datelor agenției Estimator-VM, volumul capitalizării bursiere a atins 13,3 mld lei. Totuși este devreme de apreciat această creștere ca împlinirea activității pieței bursiere. Deoarece, piața bursieră trebuie să se alimenteze în special în baza emiterilor de acțiuni cu caracter deschis, dar emiterile pe piața moldovenească au avut mai cu seamă caracter închis. Totuși, anul precedent pe piața bursieră s-au cumpărat acțiuni a 294 companii, spre comparație cu 180 companii listate în 2006. Totodată, mai mult de jumătate din acțiuni au fost tranzacționate cu preț mai mare celui nominal. În anul 2006, numărul astfel de acțiuni au alcătuit a patra parte din numărul tranzacțiilor.

Figura 11 Indicele bursier EVM



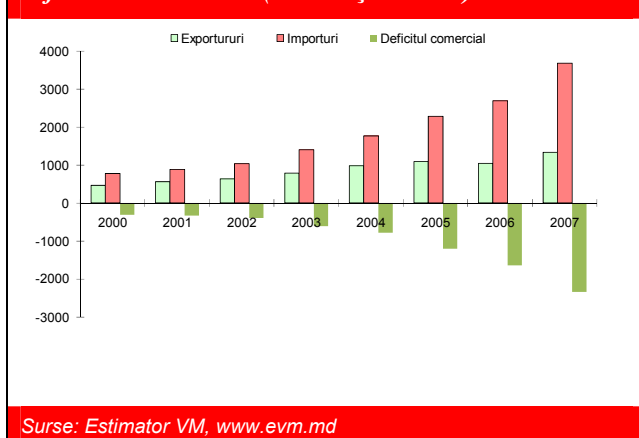
Surse: Estimator VM, www.evm.md

Ultima lună a anului 2007 a fost destul de benefică pentru Bursa de Valori a Moldovei (BVM), iar în mod deosebit pentru segmentul interactiv și cel de licitație. Specific pentru această perioadă a fost tranzacționarea în regim interactiv a acțiunilor mai multor societăți pe acțiuni, precum și stagnarea prețurilor de bursă la acțiunile a câtorva bănci. Totuși pentru 2008 vom prevedea o creștere mai accentuată a interesului pentru acțiuni corporative în afara sectorului bancar, cum ar fi din domeniul industriei alimentare, prelucrătoare și mai cu seamă de construcții.

Comerțul extern

În 2007 comerțul exterior a fost marcat de câteva evoluții importante. O parte din aceste evoluții continuă trendurile observate pe parcursul ultimilor ani, altele reflectă schimbările mai recente.

Figura 12 Evoluția exporturilor, importurilor și deficitului comercial (bunuri și servicii)



În primul rând, deficitul comercial continuă să se aprofundeze. În 2007 acesta a crescut cu 43% față de anul trecut, și a atins nivelul-record de \$2,348 mlrd. Așadar, pe parcursul anului exporturile au crescut mai lent decât importurile, 27,6% și 37%, respectiv. Această discrepanță se explică prin:

- Cererea internă înaltă pentru consum și investiții, alimentată de veniturile remise de emigranții moldoveni, investițiile străine directe și ajutorul bilateral și multilateral. În afară de efecte directe asupra consumului, acestea influențează și cursul de schimb, majorând semnificativ oferta de valute străine pe piața locală și susținând trendul de apreciere a leului. În afară de aceasta, o parte de importuri este reprezentată de resursele energetice, prețul la care a fost în permanenta ascensiune. Bineînțeles, aceasta la fel a sporit valoarea importurilor.
- Competitivitatea redusă a exporturilor moldovenești și șocurile/influențele comerciale externe. În primul rând, exporturile moldovenești ar fi fost mai mari dacă autoritățile Federației Ruse nu instituiau interzicerea de import al

vinurilor moldovenești în martie 2006. Totuși, influența acestui factor nu este atât de importantă în comparație anuală. Exporturi de vinuri, în particular, ar fi fost mai mari și dacă ipotetic aderarea României și Bulgariei la UE nu a fost acompaniată de demontarea regimului de, respectiv, liber schimb și comerț preferențial cu aceste state.

În general, introducerea GSP+, embargoul „vinicol” și schimbarea regimului comercial cu România și Bulgaria au determinat și redistribuția geografică a exporturilor moldovenești. Astfel, în anii 2006-07 Uniunea Europeană i-a luat locul întâi CSI ca destinație principală a exporturilor din Republica Moldova, cu toate că această tendință nu a fost atât de vădită spre sfârșitul 2007²³, probabil, o influență importantă având reluarea exportului de vinuri pe piața rusă. Schimbările s-au produs și în structura exporturilor, „produsele agroalimentare, băuturile și tutunul” fiind devansate de „materiale textile și produsele din acestea” în calitate de principalul export moldovenesc. Totodată, a crescut ponderea în totalul exporturilor și a „metalelor comune” și „grăsimi și uleiuri animale și vegetale”. În același timp, această restructurare a exporturilor moldovenești are loc în limitele stabilite încă în anii precedenți fără dinamică semnificativă pozitivă în ceea ce privește competitivitatea și diversificarea acestor exporturi. În acest context, regimul comercial asimetric între UE și Moldova, ce va deveni funcțional din martie 2008, poate aduce beneficii maxime doar în cazul sporirii competitivității exporturilor tradiționale (dar și majorării cotelor la unele produse), cât și va stimula indirect dezvoltarea și altor exporturi.

Piețele globale

Anul 2007 s-a caracterizat prin trendul de scumpire a **petrolului** și volatilitatea sporită pe această piață. Astfel, prețurile au crescut de la nivel de sub \$60/baril la începutul lunii ianuarie până la peste \$90/baril, atingând chiar nivelul record de \$100/baril la începutul lunii ianuarie 2008. Creșterea spectaculoasă a prețurilor a fost modelată atât de factorii fundamentali, cât și

²³ De fapt, exporturile pe piața CSI au crescut mai rapid în 2007 decât cele în 2006.



de cei speculativi. Totodată, situația tensionată pe piețele financiare globale a condiționat și o volatilitate considerabilă a prețurilor, îndeosebi începând cu vara 2007.

Totuși trebuie de menționat că, spre deosebire de 2006 prețurile pentru petrol în 2007 au fost influențate într-o mai mare măsură de factorii fundamentali: creșterea consumului global de petrol și „slăbirea” dolarului american în care se face majoritatea tranzacțiilor cu petrol. Totodată, de partea creșterii prețurilor s-au situat așa factori ca tensiunile geopolitice în jurul dosarului nuclear iranian, conflicte interne în Nigeria, condiții climaterice nefavorabile în bazinul Mării de Nord și golful Mexic. În afară de aceasta, OPEC de multe ori ezitat să intervină pe piața globală a petrolului prin mărirea cotelor de extragere a petrolului, iar mai mulți experți atenționează asupra riscurilor ce provin din concentrarea zăcămintelor de petrol în mâinile companiilor de stat (în jur de 80% din extragerea globală a petrolului) din cauza eficienței mai reduse a acestor companii și folosirii acestor companii în calitate de instrumente geopolitice.

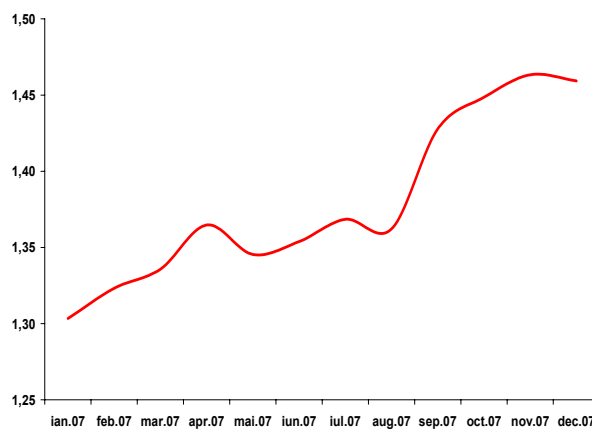
În același timp, spre sfârșitul 2007 – începutul 2008 descreșterea prețurilor a fost favorizată de riscurile legate de decelerarea creșterii sau chiar recesiunea economică în Statele Unite. De altfel, mai mulți analiști anticipează un economic destul de dificil pentru Statele Unite și Japonia, care împreună consumă în jur de 30%. Evident slăbirea ritmurilor de creștere economică în 2 cele mai mari economii globale va influența oarecum negativ creșterea economică globală, dar și în mod direct va micșora cererea pentru petrol. Diminuarea cererii la rândul său va reduce ceva din presiunile curente de pe piața petrolului.

În linii mari, pentru 2008 ne putem aștepta la menținerea trendului de un „petrol scump”, dar totuși ceva mai moderat în comparație cu sfârșitul 2007. Cu toate acestea, prețurile vor rămâne volatile și sensibile nu doar la factorii

fundamentali cererea/oferta, dar și la cele speculative și politice²⁴.

Pentru piața globală de **grâu** în 2007 a fost specifică dublarea prețurilor ca rezultat al unei cereri puternice peste nivelul de producere. Ofertă a fost advers afectată de condiții climaterice proaste în mai multe țări producătoare, dar și majorarea costurilor de transport și „slăbirea” dolarului (o bună parte de tranzacții cu grâu este efectuată în dolarul american). Pentru perioadă 07/08 sporirea nivelului de producere va fi acompaniată de augmentarea consumului (603 mln. de tone vs. 611 mln. de tone, respectiv), deci, și stocurile cele mai joase în ultimii 25 de ani. Așadar, majorarea suprafețelor plantate cu grâu va fi compensată de consumul mai puternic atât alimentară, cât și în scopul producerii energiei. În aceste condiții, prețurile pentru grâu, și în general pentru produse alimentare, vor rămâne înalte. În același timp, experții World Economic Forum identifică securitatea alimentară redusă ca unul cele mai serioase 4 riscuri ce amenința lumea în 2008²⁵.

Figura 13 Evoluția cursului euro/dolar în 2007



Surse: Rossbusinessconsulting

În 2007 s-a observat o tendință clară de declin al dolarului față de euro (Figura 11). Această

²⁴ Surse: The Economist, International Energy Agency, Reuters, RBC.

²⁵ Surse: USDA, World Agricultural Supply and Demand Estimates, Wheat Outlook; International Grains Council, Grain Market Report; The Financial Times; World Economic Forum „Global Risks 2008. A Global Risk Network Report”.

evoluție a fost în cea mai mare măsură determinată de situația dificilă în care se află economia americană. Îngrijorările legate de perspectivele economice americane se augmentau practic pe parcursul întregului an, însă din toamna 2007 când amploarea problemelor devenea tot mai clară, încrederea în valuta americană aparent se consumase și dolarul s-a aflat aproape în căderea liberă. Criza de pe piața de imobil („subprime”) s-a transmis și în alte sectoare, cauzând și așa-numită criza „lichidității”, cuprinzând nu doar companiile americane, dar și cele europene, etc. În același timp, evoluții economice în zona euro deși nu întotdeauna strălucite, au fost în marea parte mai bune decât cele din Statele Unite. Surprinzător, dar și companiile europene au reușit pe parcursul 2007 să facă fața unui euro forte, exporturile principalelor economii europene crescând destul de sănătos, îndeosebi celei germane. Diferențe importante se observau și în ceea ce privește politica monetară. În timp ce Fed-ul era constrâns între riscurile unei decelerări economice semnificative, sau chiar unei recesiuni, Banca Europeană Centrală (ECB) era în primul rând îngrijorată de riscurile unei inflații cât pe ce să iasă de sub control. Așadar, am asistat la o serie de reduceri ale ratei de finanțare de către Fed, în timp ce ECB lua decizii de a lăsa ratele practic intacte, dar se arăta în mod expres preocupat de ritmurile inflației. Nu este de mirare, că pe acest fundal dolarul își continua declinul, iar ultima reducerea de către Fed a ratei de finanțare, pentru mai mulți observatori a lăsat impresia unei ușoare panici din partea autorităților monetare americane.

Pentru prima jumătate a 2008 majoritatea analiștilor anticipează menținerea trendului de slăbire a dolarului față de euro, unii chiar anticipând atingerea nivelului de \$1,5/€ până la sfârșitul lunii martie. Totodată, o bună parte de observatori anticipează o eventuală consolidare a dolarului spre sfârșitul anului curent ²⁶.

Partenerii comerciali

Estimările preliminare arată o creștere economică spectaculoasă în **Rusia** în 2007: 8,1%. Această rată de creștere este peste așteptări, și ținând cont de faptul că în primele 3 trimestre creșterea a fost de 7,9%, 7,8% și 7,6%, putem concluziona că creșterea economică a accelerat în trimestrul IV. Pe parcursul anului sectoarele care au crescut cel mai dinamic au fost construcțiile (+16,4%), comerțul interior (+12%) și industria de confecționare (+7,9%). Ținând cont de faptul că exporturile nete au fost într-un declin pronunțat, este clar că cererea internă a fost motorul creșterii economice în Rusia. Astfel, cererea de investiții (+20,8%) și consumul gospodăriilor casnice (+13,1%) au fost pilonii acestei creșteri.

În același timp, cererea internă înaltă sprijinită și de rubla puternică a susținut expansiunea considerabilă a importurilor (+30,4%), în timp ce exporturile au crescut foarte modest (+7,4%). Pentru 2008 putem anticipa menținerea ritmurilor înalte de creștere, bazată în continuare pe cererea internă înaltă. Exporturile rusești, concentrate în resurse naturale brute și procesate vor juca un rol minor, în speță dacă creșterea economică globală va încetini influențând negativ cererea pentru aceste produse²⁷.

Economia **ucraineană** a crescut cu o rată impresionantă de 7,3% în 2007. Creșterea economică a fost susținută de expansiunea industriei (+10,2%) și construcțiilor (+15,8%). Un rol extrem de important revine consumului privat, astfel venitul disponibil a crescut în termeni reali cu 12,5% (în ianuarie-noiembrie 2007) alimentând augmentarea vânzărilor en detail cu 28,8%. Deficitul comercial continuă să se agraveze. În 2008 cererea internă de consum și investiții va juca rolul pilonului creșterii economice, iar o eventuală „răcire” a economiei globale va diminua contribuția exporturilor la creșterea economică a Ucrainei. Viața politică va fi marcată de competiția acerbă a principalilor

²⁶ Reuters, RBC, Global Insight Inc., OECD, The Financial Times.

²⁷ Ministerul Comerțului și Dezvoltării Economice, Институт Экономики Переходного Периода Institutul Economiei de Tranziție.



politicieni cu posibile riscuri pentru sfera economică²⁸.

Tabelul 3. Indicatorii economici ai principalilor parteneri comerciali ai Republicii Moldova

	GDP		Producția industrială,	Inflația,	Șomaj
	Ultimele date	2008, prognoză			
Rusia	8,1 2007	6,5	6,3 2007	11,9 2007	6,1 12/2007
Ucraina	7,3 2007	6,3	10,2 2007	16,6 2007	7,1 T3/2007
România	5,8 T2/07	5,5	5,6 01-11/07	6,7 12/07	7,0 12/07
Germania	2,5 T3/07	2,5	4,1 11/07	3,1 12/07	7,8 12/07
Italia	1,9 T3/07	1,5	-2,4 11/07	2,8 12/07	6,0 T3, 2007

Surse: The Economist, FMI, Banca Mondială, Derjkomstat, Goskomstat, Eurostat, INS România, EXPERT-GRUP

Anul 2007 a fost un an favorabil pentru economia **Uniunii Europene**. Ultimele date disponibile arată o situație economică destul de favorabilă, investițiile și cererea internă înaltă susținând ritmurile relativ înalte de creștere a industriei. Astfel, în noiembrie 2007 comenzile industriale (un indice anticipativ) au crescut în zona euro cu 11,9% și 2,7%, respectiv în expresie anuală și lunară. Din acest punct de vedere, situația este foarte optimistă în cea mai mare economie europeană, Germania, în care acest indice a crescut cu 5,1% în expresie lunară). Cum arată statistica, companiile europene exportatoare reușesc să facă față presiunilor unui euro forte. Așadar, zona euro a înregistrat un surplus comercial de €2,6 mlrd. Totodată, analiștii evidențiază și o serie de riscuri ce vizează creșterea economică în zona euro: petrol mai scump, euro forte și majorarea ratelor de refinanțare de către Banca Europeană Centrală. Totodată, „răcirea” economiei americane, partenerului comercial principal al UE, poate influența negativ exporturile europene, iar criza „lichidității” bineînțeles va

impune anumite constrângeri asupra accesului de credit de către companiile europene²⁹.

Economia **românească** este într-o creștere dinamică continuă. Datele disponibile pentru perioadă ianuarie-noiembrie 2007 arată că expansiunea a fost caracteristică tuturor sectoarelor, astfel tendințele pozitive se observă practic în toate sectoarele: construcții (+34,1%, ianuarie-noiembrie, 2007), comerțul (+17,3%) și industria (+5,6%). În același timp, în industrie se observă tendința decelerării creșterii în ultimele luni, așadar în expresie lunară indicele producției industriale a scăzut cu 2,1% în luna noiembrie. Creșterea importurilor continuă să devanseze pe cea a exporturilor, 18,7% vs. 5,9% respectiv. O asemenea evoluție se explică în primul rând prin cererea internă înaltă, dar și prin reducerea exporturilor de produse petroliere și micșorarea operațiunilor cu prelucrarea activă în special în textile (ceea ce printre altele indirect confirmă ipoteza plecării acestora din România spre Ucraina și Moldova). Pentru perioada ianuarie – martie, 2008, anticipările managerilor sunt în general pozitive. Totuși, managerii întreprinderilor anticipează stagnarea în sectorul construcțiilor (situația generală, contracte și comenzi, noi locuri de muncă), ceea ce se explică în marea parte prin venirea sezonului rece, și reducerea locurilor de muncă noi în sectorul industriei.

Riscuri importante pentru anul 2008 se profilează la capitolul deficitul contului curent (prognostat să depășească 13% din PIB) și deficitul bugetar. Ultimul este în mare parte cauzat de politica macroeconomică nu tocmai responsabilă a guvernului Tăriceanu și proliferarea „pomenilor electorale” în ajunul alegerilor locale și parlamentare³⁰.



²⁸ Інститут економічних досліджень (Institute for Economic Research and Policy Consulting), Міжнародний центр перспективних досліджень (International Centre for Policy Studies), Експерт-Україна (Expert-Ukraine).

²⁹ Eurostat, The Economist, RBC, Global Insight Inc.

³⁰ Surse: Săptămâna Financiară, Capital, Curentul, The Economist, www.anpc.ro.